

# ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΔΙΚΑΙΟΧΡΗΣΗΣ (FRANCHISING) ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ ΣΤΙΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ-ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΧΩΡΕΣ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΑΞΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΙΟΥ.

*Ιωάννης Χ. Βούλγαρης\**

## I. Εισαγωγή<sup>1</sup>

Η επιτυχία στο χώρο του εμπορίου και των οικονομικών συναλλαγών απαιτεί την επένδυση σημαντικών κεφαλαίων για την έρευνα και άλλες διαδικασίες που αφορούν τη βελτίωση και προσαρμογή των προϊόντων στις ανάγκες της αγοράς, την οργάνωση της επιχείρησης κατά τρόπο που να είναι ανταγωνιστική και τη διαφήμιση, τόσο της επιχείρησης όσο και των προϊόντων της, που να μπορεί να ανταποκρίνεται στον ανταγωνισμό των άλλων επιχειρήσεων και άλλων ομοειδών προϊόντων. Για τους λόγους αυτούς δύσκολα πλέον επιβιώνει η μικρή ανεξάρτητη επιχείρηση, αφού δεν μπορεί από μόνη της να εξασφαλίσει τα απαραίτητα κεφάλαια για το σκοπό αυτό, ούτε η χρησιμοποίηση των κεφαλαίων αυτών είναι οικονομικά αποδοτική στα μεγέθη που αντιπροσωπεύει μια τέτοια μικρή επιχείρηση. Έτσι, καθίσταται αναγκαία η συνεργασία των επιχειρήσεων, όταν δεν είναι δυνατή ή σκόπιμη η δημιουργία μεγάλων επιχειρήσεων που θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του σύγχρονου εμπορίου και των οικονομικών συναλλαγών, ιδίως στη σημερινή παγκοσμιοποίηση του εμπορίου και στη συνεχώς μεγαλύτερη

---

for franchising in Eastern Europe», σε *N.Y.L.J.* 1992. - Zeidman Ph./Avner M./ Petri P., «Franchising in the New Markets of Eastern Europe», σε *Eastern Europe Reporter*, 1991, σελ. 190 επ. - Spasic Iv., «The possibility of using Franchising in Yugoslavia», σε *Yugoslav Law /Droit de Yougoslavie*, vol. 22 (1995), σελ. 43 επ.

<sup>2</sup> Για τον όρο «δικαιόχρηση» βλ. Ρόκα Ι., *Εμπορικό Δίκαιο - Γενικό Μέρος*, Αθήνα (εκδόσεις Το Οικονομικόν) 1991, σελ.118.

<sup>3</sup> Ο αγγλικός όρος «franchise» προέρχεται από το μεσαιωνικό φεουδαρχικό δίκαιο και σημαίνει τη χορήγηση άδειας ή προνομίου από το φεουδάρχη, βλ. Adams J./ Prichard-Jones K., ό.π., σελ.1 (υποσημ.1).

<sup>4</sup> Για τους όρους «δότης» και «λήπτης» δικαιόχρησης βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ. 188. Άλλοι συγγραφείς χρησιμοποιούν και τους όρους «δικαιοπάροχος» και «δικαιοδόχος» αντίστοιχα (Ρόκας Ι., ό.π. σελ.118), οι οποίοι όμως αποτελούν έννοιες γένους, που αφορούν κάθε μεταβίβαση δικαιώματος. Εξάλλου ο όρος «λήπτης» δικαιόχρησης ανταποκρίνεται καλύτερα στον αμερικανικό όρο holder που χρησιμοποιείται παράλληλα με τον όρο franchisee.

<sup>5</sup> Με τις σχετικές προσαρμογές του γενικού αυτού χαρακτηρισμού ως προς τις επιμέρους διακρίσεις των συμβάσεων αυτών και ιδίως μεταξύ δικαιόχρησης υπαγωγής και δικαιόχρησης (ισότιμης) συνεργασίας, βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.194 και Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ. 46.

διεθνοποίηση των συναλλαγών.

Μια από τις σύγχρονες και αρκετά διαδεδομένες μορφές συνεργασίας των επιχειρήσεων, που αποβλέπουν στην αμοιβαία στήριξή τους και την εξοικονόμηση κεφαλαίων και δαπανών που απαιτεί ο σύγχρονος εμπορικός ανταγωνισμός, είναι με τις λεγόμενες συμβάσεις «δικαιόχρησης» (franchising)<sup>2</sup>. Οι συμβάσεις αυτές ονομάζονται έτσι γιατί επιτρέπουν<sup>3</sup> σε ορισμένες επιχειρήσεις να κάνουν χρήση ορισμένων δικαιωμάτων εμπορικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας καθώς και δικαιωμάτων τεχνογνωσίας και οργάνωσης (το σύνολο των οποίων ονομάζεται πακέτο δικαιόχρησης-franchise package), που ανήκουν σε άλλη επιχείρηση, η οποία έχει επιτύχει στα πλαίσια του εμπορικού ανταγωνισμού, ιδίως όσον αφορά συγκεκριμένα προϊόντα ή υπηρεσίες. Και η μεν επιχείρηση στην οποία παρέχεται η χρήση των δικαιωμάτων αυτών (λήπτης δικαιόχρησης, όπως μπορούμε να αποδώσουμε στα ελληνικά τον αγγλικό όρο franchisee ή holder) ωφελείται, έτσι, των προνομίων που έχει αποκτήσει στην αγορά (κυρίως φήμη και δυναμική παρουσία) η επιχείρηση που παρέχει τη χρήση των δικαιωμάτων αυτών (δότης δικαιόχρησης για τον αγγλικό όρο franchisor)<sup>4</sup> και εξασφαλίζει επιτυχή συμμετοχή στον ανταγωνισμό, ενώ από την άλλη μεριά συμβάλλει και η ίδια στη διατήρηση και επέκταση της προνομιακής θέσης των συγκεκριμένων προϊόντων και υπηρεσιών στην αγορά με τη διεύρυνση του κύκλου των συναλλαγών που τις αφορούν.

Συνεπώς, πρόκειται γενικώς για συμβάσεις συνεργασίας<sup>5</sup> μεταξύ των επιχειρήσεων, οι οποίες επιτρέπουν όχι μόνο να γίνει εκμετάλλευση της προνομιακής ανταγωνιστικής θέσης μίας επιχείρησης και από τις άλλες συνεργαζόμενες επιχειρήσεις και επέκταση της ανταγωνιστικής ισχύος με τη συμμετοχή και των άλλων επιχειρήσεων, αλλά επίσης και να γίνει καταμερισμός μεταξύ των συνεργαζόμενων επιχειρήσεων των εξόδων που απαιτεί η εδραίωση και επέκταση της προνομιακής αυτής ανταγωνιστικής θέσης και δυναμικής.

Για πρώτη φορά οι συμβάσεις δικαιόχρησης εμφανίσθηκαν στις Η.Π.Α. μετά τον εμφύλιο πόλεμο, όπου οι επιχειρήσεις του Βόρειων Πολιτειών, που ήταν οικονομικά πιά επιτυχημένες, δεν ήθελαν να πάρουν τον κίνδυνο να επενδύσουν δικά

<sup>6</sup> Βλ. Adams J./ Prichard-Jones K., ό.π., σελ.5.

<sup>7</sup> Βλ. Mendelsohn M., σε U.L.R. 1996 ,σελ.682 και ιδίως Adams J./Jones Pr., ό.π., σελ. 7., όπου αναφέρονται περισσότερες λεπτομέρειες ως προς τις διακυμάνσεις που είχε η εξέλιξη των συμβάσεων αυτών στις Η.Π.Α.

<sup>8</sup> Βλ. Peters L., ό.π., σελ. 703.

<sup>9</sup> Federal Trade Commission Rule on Disclosure Requirement and Prohibitions concerning Franchising and Business opportunity Ventures (16 C.F.R. par. 436).

<sup>10</sup> Franchise - Act της 17/5/1995 που άρχισε να ισχύει 1/11/1995 (βλ. Peters L., ό.π., σελ. 701).

<sup>11</sup> Παραπομπές στα σχετικά νομοθετικά κείμενα βλ. σε Peters L., ό.π., σελ. 701.

<sup>12</sup> Οι συμβάσεις franchising έχουν πάρει επίσης μεγάλη ανάπτυξη και σε άλλες χώρες και ιδίως στη Μεγάλη Βρετανία, Αυστραλία, Ιαπωνία, Νότια Αφρική κ.λ.π. Στις χώρες αυτές

τους κεφάλαια για να ανοίξουν πρακτορεία και υποκαταστήματα στο Νότο. Γι' αυτό συνεργαζόντουσαν με ντόπιους επιχειρηματίες (από τις Νότιες Πολιτείες), οι οποίοι ανελάμβαναν να ιδρύσουν με δικά τους κεφάλαια τις επιχειρήσεις, που όμως θα εμπορευόντουσαν με το γνωστό και επιτυχημένο διακριτικό τίτλο και το σήμα των προϊόντων επιχειρήσεων του Βορρά<sup>6</sup>. Το σύστημα αυτό εξαπλώθηκε ευρέως στην Αμερική μετά το 1940 και αναπτύχθηκε ως μια μορφή συνεργασίας για τη διανομή προϊόντων και υπηρεσιών από αυτόνομες επιχειρήσεις<sup>7</sup>. Σήμερα ρυθμίζεται από τη νομοθεσία 18 Πολιτειών των Η.Π.Α.<sup>8</sup> και από το 1979 υπάρχει και Ομοσπονδιακή νομοθεσία για ορισμένα θέματα που αφορούν τις συμβάσεις αυτές<sup>9</sup>.

Επίσης οι συμβάσεις franchise πήραν ανάπτυξη και στον Καναδά, όπου πρόσφατα (1995) ρυθμίστηκαν και νομοθετικά από τη νομοθεσία της επαρχίας της Alberta<sup>10</sup>.

Η ανάγκη ανάπτυξης της τραυματισμένης οικονομίας της Ευρώπης και της Ιαπωνίας, μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, με τη βοήθεια της αμερικάνικης οικονομίας και την προώθηση σε πρώτη φάση του εμπορίου με πρότυπο ορισμένα αμερικάνικα προϊόντα που είχαν επιτυχία στη διεθνή αγορά, οδήγησε την πρακτική να εισαγάγει τις συμβάσεις δικαιόχρησης στην Ευρώπη και στην Ιαπωνία, όπου βρήκαν ορισμένες φορές και ειδική νομοθετική ρύθμιση, ιδίως για ειδικά θέματα που απορρέουν από τις συμβάσεις αυτές και δεν είχαν ικανοποιητική λύση στις υπάρχουσες διατάξεις : τέτοιες νομοθετικές ρυθμίσεις υπάρχουν ήδη στη Γαλλία (1989) και Ισπανία (1996), αλλά και στο Μεξικό (1991) και τη Βραζιλία (1996)<sup>11, 12</sup>.

Η πτώση του «υπαρκτού σοσιαλισμού» και η δημιουργία οικονομίας της ελεύθερης αγοράς στις βαλκανικές και ανατολικοευρωπαϊκές χώρες είχε πρόσφατα τα ίδια αποτελέσματα. Η ανάπτυξη του εμπορίου και των συναλλαγών στις χώρες αυτές επέβαλε την εφαρμογή των συμβάσεων δικαιόχρησης ως μίας επιτυχημένης

---

δεν υπάρχουν ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις, όμως σε πολλές από αυτές οι σχέσεις franchising ρυθμίζονται από Κώδικες Δεοντολογίας που υιοθέτησαν και επιβάλλουν στα μέλη τους Ενώσεις επιχειρήσεων που παρέχουν δικαιόχρηση (δοτριών δικαιόχρησης - franchisors), η συμμετοχή στις οποίες αποτελεί εγγύηση για την αγορά και για τις λήπτριες επιχειρήσεις (βλ. Mendelsohn M., σε U.L.R. 1996 σελ. 692 και Adams J./ Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 8 επ., όπου παρουσιάζεται και ο Κώδικας Δεοντολογίας της British Franchise Association). Οι Κώδικες αυτοί Δεοντολογίας (Codes of Ethics) αποτελούν νομικά κείμενα χαλαρής εφαρμογής (soft law), που συνήθως επιβάλλονται με πειθαρχικές κυρώσεις των Ενώσεων αυτών στα μέλη τους που παραβιάζουν τους σχετικούς κανόνες και μόνο σπάνια έχουν άμεσες κρατικές κυρώσεις (π.χ. Ιαπωνία) ή έμμεσες επιπτώσεις στο χώρο του δικαίου των συμβάσεων. Η χαλαρή αυτή εφαρμογή τους θεωρείται ότι ανταποκρίνεται καλύτερα στο είδος αυτό της ελεύθερης συνεργασίας επιχειρήσεων και στην ευρύτατη ποικιλία του περιεχομένου τους που μπορούν να έχουν.

<sup>13</sup> Βλ. Medelsohn M., ό.π., σελ. 690.

και σίγουρης μορφής συνεργασίας επιχειρήσεων των χωρών αυτών με επιχειρήσεις δυτικών χωρών (κυρίως της Αμερικής και της Δυτικής Ευρώπης), που από μακρού λειτουργούσαν στο σύστημα της ελεύθερης αγοράς και συνεπώς είχαν οργανωθεί κατάλληλα και είχαν δημιουργήσει ανταγωνιστική θέση, ως και προϊόντα και υπηρεσίες που είχαν ζήτηση και επιτυχία στη διεθνή αγορά. Έτσι, κρίθηκε ότι μία τέτοια συνεργασία θα συνέβαλε στο να δώσει ώθηση στην ανταγωνιστικότητα των τοπικών επιχειρήσεων και στην ανάπτυξη του συστήματος της ελεύθερης οικονομίας και αγοράς στις χώρες αυτές: η μορφή αυτή συνεργασίας στις τοπικές επιχειρήσεις εξασφάλιζε να αποκτήσουν τα εφόδια για την αποτελεσματική συμμετοχή τους στην ελεύθερη αγορά και τον ανταγωνισμό που δημιουργεί, ενώ στις ξένες επιχειρήσεις (ευρωπαϊκές, αμερικάνικες), όχι μόνο δημιουργούσε νέες αγορές για επέκταση της επιχειρηματικής δραστηριότητάς τους, αλλά επίσης τις προστάτευε από σημαντικούς κινδύνους που συνεπάγονται ακόμη οι επενδύσεις στις χώρες αυτές, λόγω της οικονομικής και πολιτικής αστάθειας. Πράγματι, η συνεργασία αυτή με τις συμβάσεις «δικαιόχρησης» δεν απαιτεί την άμεση επένδυση σημαντικών κεφαλαίων, αφού οι εντόπιες επιχειρήσεις, αναλαμβάνουν οι ίδιες τα έξοδα ίδρυσης και λειτουργίας τους, ενώ οι ξένες επιχειρήσεις προσφέρουν τα δικαιώματα εμπορικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας και την τεχνογνωσία και οργάνωση, δηλαδή προβαίνουν σε έμμεσες επενδύσεις, με άυλα αγαθά, που δεν κινδυνεύουν το ίδιο με τις άμεσες επενδύσεις από τις συνθήκες αστάθειας που επικρατούν στις χώρες αυτές<sup>13</sup>.

Αυτό είχε ως συνέπεια να δημιουργηθεί μία τάση νομοθετικής ρύθμισης των συμβάσεων δικαιόχρησης και στις χώρες αυτές. Για το σκοπό αυτό νομικοί της θεωρίας και της πράξης των χωρών αυτών βρίσκονται σε συνεργασία με διάφορες επιστημονικές και επαγγελματικές οργανώσεις άλλων χωρών στις οποίες έχει λειτουργήσει με επιτυχία μέχρι σήμερα ο θεσμός του franchising και υπάρχει ικανοποιητική εμπειρία από την ρύθμιση και εφαρμογή του, ώστε να μπορέσουν να πάρουν υποδείγματα για την κατάρτιση των σχετικών συμβάσεων και τη νομοθετική ρύθμισή τους. Ήδη από πληροφορίες μας προωθούνται σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις στη Δημοκρατία της Τσεχίας, την Ουγγαρία, την Κροατία και κυρίως τη Ρωσική Ομοσπονδία, της οποίας το τελικό Σχέδιο του νέου Αστικού Κώδικα

<sup>14</sup> Κεφάλαιο 54 του τελικού Σχεδίου Αστικού Κώδικα της Ρωσικής Ομοσπονδίας, που τις περιλαμβάνει στις εμπορικές συμβάσεις παραχώρησης (βλ. Medelsohn M., ό.π., σελ. 692, όπου ο σ. ασκεί κριτική στη ρύθμιση αυτή).

<sup>15</sup> Ενα αναλυτικό κατάλογο των ποικίλων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων όπου εφαρμόζονται οι συμβάσεις δικαιόχρησης βλ. σε Medelsohn M., The Guide to Franchising, ό.π., σελ. 43 επ.

<sup>16</sup> Βλ. σε Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.189-190, τις γνωστότερες επιχειρήσεις που λειτουργούν στην Ελλάδα με franchising.

<sup>17</sup> Για τον όρο αυτό βλ. παρακάτω υπό. III A 1.

περιλαμβάνει σχετικές διατάξεις<sup>14</sup>.

Οι χώροι στους οποίους έχει πάρει διάδοση το σύστημα (franchising) στις ανατολικοευρωπαϊκές και βαλκανικές χώρες καταλαμβάνουν ευρύ φάσμα της βιομηχανικής και εμπορικής δραστηριότητας και ιδίως αφορούν επιχειρήσεις παραγωγής και διάθεσης διαφόρων εμπορευμάτων, παροχής τεχνικών υπηρεσιών καθώς και ιατρικές και φαρμακευτικές επιχειρήσεις<sup>15</sup>.

Στην Ελλάδα έχει πάρει τα τελευταία χρόνια σημαντική ανάπτυξη η δικαιόχρηση και εφαρμόζεται σε ευρύ φάσμα επιχειρηματικών δραστηριοτήτων<sup>16</sup>.

Έτσι, όσον αφορά την Ελλάδα η δικαιόχρηση έχει πάρει σημαντική ανάπτυξη τόσο στις εσωτερικές όσο και στις διεθνείς συναλλαγές. Και όσον αφορά τις διεθνείς συναλλαγές το μεγαλύτερο μέρος κατέχει η εισαγωγή δικαιόχρησης, από ξένες επιχειρήσεις, ενώ η εξαγωγή δικαιόχρησης, από ελληνικές επιχειρήσεις στο εξωτερικό, είναι συγκριτικά μικρότερη, αν και συνεχώς αναπτύσσεται, ιδίως στα πλαίσια της επιχειρηματικής ελληνικής διείσδυσης στα Βαλκάνια και σε άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης.

Η εξαγωγή δικαιόχρησης από την Ελλάδα στις βαλκανικές και άλλες ανατολικοευρωπαϊκές χώρες αφορά κυρίως επιχειρήσεις έτοιμου φαγητού (fast food), οικοδομικών και τεχνικών έργων, επίπλωσης και εξοπλισμού γραφείων, καθώς και ιατρικής διάγνωσης και περίθαλψης. Δεν γνωρίζουμε αν έχει λάβει χώρα μέχρι σήμερα εισαγωγή δικαιόχρησης από τα κράτη αυτά προς την Ελλάδα, αυτό όμως δεν αποκλείεται να συμβεί στο άμεσο μέλλον, ιδίως με την παροχή υποδικαιοχρήσεων σε ελληνικές επιχειρήσεις από επιχειρήσεις που λειτουργούν στα κράτη αυτά ως λήπτριες κυρίας δικαιόχρησης<sup>17</sup>, κυρίως από δότριες επιχειρήσεις αμερικανικές, ιαπωνικές ή άλλων τρίτων χωρών.

Η εφαρμογή των συμβάσεων δικαιόχρησης μεταξύ ελληνικών και βαλκανικών ή άλλων ανατολικοευρωπαϊκών επιχειρήσεων θέτει διάφορα νομικά προβλήματα η επίλυση των οποίων προϋποθέτει την προηγούμενη κατανόηση της μορφής αυτής συνεργασίας των επιχειρήσεων (με συμβάσεις δικαιόχρησης) και των κύριων χαρακτηριστικών της, όπως προκύπτουν από τη συγκριτική νομική πράξη που αφορά τις συμβάσεις αυτές. Γι' αυτό στη συνέχεια θα προσπαθήσουμε να παρουσιάσουμε διαδοχικά: τις συμβάσεις δικαιόχρησης όπως προκύπτουν από τη συγκριτική πράξη, εξετάζοντας τα χαρακτηριστικά τους στοιχεία και τα σχετικά προβλήματα που ανακύπτουν (II), και τις συμβάσεις αυτές όπως λειτουργούν στις διεθνείς συναλλαγές ιδίως μεταξύ επιχειρήσεων της Ελλάδας και άλλων βαλκανικών ή ανατολικοευρωπαϊκών χωρών, εκθέτοντας τα προβλήματα που θέτουν στις συναλλαγές αυτές καθώς και τη νομική ρύθμισή τους (III), για να καταλήξουμε στη συνέχεια σε ορισμένα συμπεράσματα (IV), ως προς τα αποτελέσματα που έχει η συνεργασία αυτή μεταξύ ελληνικών και ανατολικοευρωπαϊκών επιχειρήσεων, στο γενικό πλαίσιο της ελληνικής επιχειρηματικής παρουσίας και των επενδύσεων στις χώρες αυτές.

## II. Οι συμβάσεις δικαιόχρησης όπως προκύπτουν από τη συγκριτική νομική πράξη: χαρακτηριστικά στοιχεία και προβλήματα.

### A. Χαρακτηριστικά των συμβάσεων δικαιόχρησης

Οι συμβάσεις δικαιόχρησης δημιουργούν μεταξύ των μερών διάφορες υποχρεώσεις και δικαιώματα ενοχικής φύσης, όπως όλες οι συμβάσεις (1), αλλά επίσης δημιουργούν και δικαιώματα και υποχρεώσεις που αφορούν θέματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας (2). Τα θέματα αυτά θα εξετάσουμε στην αρχή και μετά θα διακρίνουμε τις συμβάσεις δικαιόχρησης από άλλα είδη συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων (3).

#### 1. Ενοχικά δικαιώματα των μερών είναι τα εξής :

α) Σχετικά με την αμοιβαία ενημέρωση και πληροφόρηση των μερών (δότη-λήπτη). Το σπουδαιότερο είναι αυτό που αποτελεί τη βάση κατάρτισης της σύμβασης και αφορά την εν πλήρη γνώση προσέλευση του λήπτη στο δίκτυο συνεργασίας των επιχειρήσεων που έχει δημιουργηθεί με τις διάφορες συμβάσεις δικαιόχρησης που έχει συνάψει ο δότης της δικαιόχρησης. Αφού ο λήπτης πρόκειται να συμμετάσχει στο δίκτυο αυτό των επιχειρήσεων που λειτουργούν με δικαιόχρηση και συνδέονται με αυτό τον τρόπο με το δότη, πρέπει να γνωρίζει πλήρως το πώς λειτουργεί το δίκτυο αυτό και ποιά είναι η θέση του στην αγορά, για να μπορεί να σταθμίσει το όφελος και τις συνέπειες από τη συμμετοχή του στο δίκτυο αυτό.

Έτσι, δημιουργείται για το δότη υποχρέωση «αποκάλυψης» (disclosure) στο λήπτη των κυριότερων στοιχείων που αφορούν το δίκτυο των επιχειρήσεων που λειτουργούν με συμβάσεις δικαιόχρησης από τον ίδιο δότη.

<sup>18</sup> Οι σχετικές διατάξεις του αμερικανικού δικαίου έχουν ομοσπονδιακή προέλευση και ενιαία εφαρμογή (βλ. παραπάνω υποσ.8)

<sup>19</sup> Το γαλλικό δίκαιο (άρθρο 2 του διατάγματος αριθ.91-337 της 4/4/1991 που εκδόθηκε σε εκτέλεση του σχετικού νόμου αριθ. 89-1008 της 31/12/1989) προβλέπει επίσης και άλλες κυρώσεις (πρόστιμο), σε περίπτωση που η δότρια επιχείρηση δεν έχει θέσει στη διάθεση της λήπτριας επιχείρησης το σχετικό έγγραφο με τις πληροφορίες που αναφέρονται στο άρθρο 1 του διατάγματος αυτού, τουλάχιστον είκοσι (20) ημέρες πριν από την κατάρτιση της σχετικής σύμβασης.

<sup>20</sup> Βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.199.

<sup>21</sup> Βλ. Π.χ. τον όρο 7.23 στο υπόδειγμα σύμβασης δικαιόχρησης (Franchise Agreement) που περιέχεται σε Adams J./ Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 342.

<sup>22</sup> Ανάλογα αν πρόκειται για πρώτες ύλες ή ακατέργαστα προϊόντα ή για τελικά προϊόντα γίνεται και η διάκριση σε franchising υπαγωγής και franchising διανομής, βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.189 και 194.

Σύμφωνα με το αμερικάνικο δίκαιο<sup>18</sup>, καθώς και άλλα ξένα δίκαια που περιέχουν σχετικές διατάξεις (γαλλικό, ισπανικό), ήδη πριν από την κατάρτιση της σύμβασης δικαιόχρησης ο δότης είναι υποχρεωμένος να παράσχει στο μελλοντικό λήπτη όλες αυτές τις πληροφορίες σε ένα έγγραφο «αποκάλυψης» (disclosure document), που πρέπει να του παραδώσει ορισμένο χρονικό διάστημα πριν από την κατάρτιση (ή και να το καταχωρίσει κατά το αμερικανικό δίκαιο). Η παράλειψη ή καθυστερημένη εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής δημιουργεί λόγο ακυρότητας της σύμβασης εκ μέρους του λήπτη, ή και λόγο δημιουργίας αστικής ευθύνης του δότη<sup>19</sup>.

Βεβαίως για να είναι σε θέση να απαντήσει ο δότης και να δώσει επαρκή στοιχεία ενημέρωσης, υπάρχει και αντίστοιχο δικαίωμά του να ενημερώνεται από τους λήπτες που συνδέονται μαζί του, οι οποίοι πρέπει να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την πορεία της επιχείρησής τους και την άσκηση της δραστηριότητάς τους<sup>20</sup>.

Η υποχρέωση αυτή τις περισσότερες φορές αναφέρεται ρητά στη σύμβαση<sup>21</sup>.

**β) Άλλες ενοχικές υποχρεώσεις που μπορούν να δημιουργηθούν ιδίως για το λήπτη και απορρέουν από τη σύμβαση είναι :**

i) Η αποκλειστική προμήθεια ορισμένων μέσων εξοπλισμού ή και προϊόντων<sup>22</sup> για τις ανάγκες της λήπτριας επιχείρησης (πρώτων υλών ή τελικών προϊόντων)

<sup>23</sup> Βλ. σχετικούς όρους 6.10 (για τον αρχικό εξοπλισμό), 6.13 (για την παροχή στη συνέχεια μέσων εξοπλισμού) και 6.20 (για την προμήθεια των προϊόντων) του υποδείγματος σύμβασης δικαιόχρησης, σε Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 328-329 και 322.

<sup>24</sup> Έτσι, για την περίπτωση που υπάρχουν νομικά εμπόδια για την προμήθεια των προϊόντων αυτών από το δότη, προβλέπεται πολλές φορές στη σύμβαση δικαιόχρησης και ποσοστό αποζημίωσης της δότριας επιχείρησης (contingent payment) επί των ακαθαρίστων εσόδων της λήπτριας επιχείρησης (βλ. όρο αριθ.7.14 του υποδείγματος σύμβασης, σε Adams J./Jones Pr., ό.π., σελ.340).

<sup>25</sup> Βλ. σχετικούς όρους 7.1 - 7.6 του υποδείγματος σύμβασης, σε Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ.336-337.

<sup>26</sup> Βλ. όρο 7.56 του υποδείγματος σύμβασης, σε Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 353.

<sup>27</sup> Βλ. Mendelsohn M., ό.π., σελ.682 και Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ.281, καθώς και σελ. 325 επ., όπου αναφέρονται και οι σχετικοί με την υποχρέωση του δότη για διαφήμιση όροι αριθ. 6.4 - 6.6 του υποδείγματος σύμβασης.

<sup>28</sup> Ορίζεται συγκεκριμένο ποσό, το οποίο συνήθως αποτελεί τίμημα αποδοχής του λήπτη στο δίκτυο και καλύπτει βασικώς τα έξοδα που έκανε ο δότης για τον έλεγχο της καταλληλότητας να συμπεριληφθεί ο λήπτης στο δίκτυο δικαιόχρησης (expenditure of the franchisor on vetting the franchisee). Είναι δυνατό το ποσό αυτό να καλύπτει και τα έξοδα του δότη για την αρχική εκπαίδευση του λήπτη και του προσωπικού του, την επίβλεψη για τη δημιουργία του καταστήματος του λήπτη, τη βοήθειά του για την έναρξη των εργασιών του και την αρχική διαφήμιση και προώθησή του στην αγορά. Ομως οι επιπλέον αυτές παροχές του δότη, για να καλύπτονται από το δικαίωμα αυτό εισόδου ή αρχικό τίμημα, πρέπει να προκύπτουν,

ντων), είτε από τον ίδιο το δότη, είτε από άλλον προμηθευτή που ορίζεται από αυτόν<sup>23</sup>. Έτσι, επιτυγχάνεται ενότητα εμφάνισης του δικτύου στην αγορά, εκτός από την προώθηση των προϊόντων του δότη<sup>24</sup>.

ii) Η διαμόρφωση των χώρων άσκησης της δραστηριότητας της λήπτριας επιχείρησης, η κατάρτιση και η εμφάνιση του προσωπικού της σύμφωνα με τις υποδείξεις του δότη<sup>25</sup>. Και οι υποχρεώσεις αυτές επιβάλλονται για λόγους ομοιομορφίας και ενότητας των επιχειρήσεων του δικτύου.

iii) Επίσης, είναι συνήθης η ανάληψη υποχρέωσης του λήπτη να μη προβαίνει σε ξεχωριστή διαφήμιση<sup>26</sup>, αλλά να δέχεται τη συλλογική διαφήμιση, όλων των ληπτών που συμμετέχουν στο δίκτυο συνεργασίας από το δότη, ο οποίος όμως πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τις προτάσεις και τις ανάγκες των ληπτών. Η υποχρέωση αυτή του λήπτη αντιστοιχεί σε υποχρέωση του δότη να φροντίζει για την κατάλληλη προώθηση και διαφήμιση των ληπτριών επιχειρήσεων στην αγορά και αποτελεί μέρος της γενικής υποχρέωσης της δότριας επιχείρησης για παροχή επιχειρηματικής συνδρομής και καθοδήγησης στις λήπτριες επιχειρήσεις<sup>27</sup>.

iv) Τέλος, διάφορες καταβολές του λήπτη προς το δότη και συγκεκριμένα :

- δικαίωμα εισόδου (entry or initial fee), που καταβάλλεται εφάπαξ με την κατάρτιση ή την ανανέωση της σύμβασης δικαιόχρησης<sup>28</sup>,
- περιοδικώς καταβαλλόμενο ποσό (continuing fee), ως αντάλλαγμα της συνεχούς

---

άμεσα ή έμμεσα αλλά σαφώς, από τη σύμβαση (βλ. Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ.255 και 318-319).

<sup>29</sup> Αλλά και της παροχής συνδρομής και καθοδήγησης της λήπτριας επιχείρησης από τη δότρια.

<sup>30</sup> Μπορεί να συμφωνηθεί ότι το ποσοστό αυτό δεν πρέπει να είναι κατώτερο ορισμένου ποσού (minimum fee) ως προς κάθε χρονική περίοδο καταβολής του.

<sup>31</sup> Βλ. Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 255-256 και 340.

<sup>32</sup> Σε ορισμένες συμβάσεις, ιδίως στην Αμερική αλλά και σε διεθνές επίπεδο, είναι δυνατό οι συνεισφορές των ληπτριών επιχειρήσεων για διαφημιστικούς σκοπούς μαζί με σχετικό κεφάλαιο που δημιουργεί για τον ίδιο σκοπό η δότρια επιχείρηση, να αποτελέσουν ξεχωριστό Λογαριασμό με διαχειριστική και λογιστική αυτονομία (βλ. Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ.265).

<sup>33</sup> Πρόκειται συνήθως για δικαιώματα εμπορικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, όπως αναφέρονται στη συνέχεια. Όμως ορισμένα από αυτά δεν αποκλείεται να συνδέονται και με δικαιώματα πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας που έχουν και ξεχωριστή προστασία από το δίκαιο (δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας), όπως διάφορες καλλιτεχνικές δημιουργίες που συνοδεύουν το διακριτικό γνώρισμα ή το διάκοσμο των καταστημάτων του δικτύου δικαιόχρησης, ή και αρχιτεκτονικές συλλήψεις εξωτερικής παρουσίας των καταστημάτων αυτών (βλ. Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 142 επ).

<sup>34</sup> Είτε όλα είτε ορισμένα από αυτά, ανάλογα με την επιμέρους σύμβαση δικαιόχρησης. Η παραχώρηση του πακέτου συνοδεύεται συνήθως και με τοπικούς περιορισμούς ή και αποκλειστικότητα, ως προς την χρήση των δικαιωμάτων αυτών.

εκμετάλλευσης του «πακέτου δικαιόχρησης» από το λήπτη <sup>29</sup>: έτσι, ανάλογα με το περιεχόμενο του πακέτου, ο λήπτης υποχρεούται να καταβάλλει, είτε ποσοστό επί του συνόλου των ακαθαρίστων (συνήθως μηνιαίων) εσόδων του (μετά όμως την αφαίρεση των φόρων) (royalties)<sup>30</sup>, είτε συγκεκριμένο (συνήθως ανά τρίμηνο, εξάμηνο ή έτος) ποσό ως μίσθωμα για τη χρήση του πακέτου, είτε τέλος συμφωνηθέν ποσό ως τίμημα για την προμήθεια των προϊόντων που αποτελούν αντικείμενο της οικονομικής του δραστηριότητας (εμπορίας). Είναι δυνατός ο συνδυασμός και των τριών καταβολών<sup>31</sup>,

- ξεχωριστή περιοδική καταβολή ποσών από το λήπτη, είτε κατ'αποκοπή, είτε σε ποσοστό επί των ακαθαρίστων εσόδων του, για τη διαφημιστική του κάλυψη που αναλαμβάνει ο δότης (advertising contribution)<sup>32</sup>.

2. Δικαιώματα και υποχρεώσεις που αφορούν το χώρο της πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας<sup>33</sup>.

Οι συμβάσεις δικαιόχρησης δημιουργούν συνεργασία μεταξύ του δότη και του λήπτη η οποία παρέχει τη δυνατότητα στον τελευταίο να επωφεληθεί της φήμης και της επιτυχίας που έχει στην αγορά η επιχείρηση και δραστηριότητα του δότη, με τη χρήση και εκμετάλλευση δικαιωμάτων πνευματικής και κυρίως βιομηχανικής ιδιοκτησίας που ανήκουν στο δότη. Τα δικαιώματα αυτά, τα οποία αποτελούν και το «πακέτο δικαιόχρησης» (franchise package)<sup>34</sup> είναι :

α) Ο διακριτικός τίτλος της επιχείρησης, ο οποίος διακρίνεται από την εμπορική επωνυμία <sup>35</sup>.

Ως διακριτικός τίτλος δεν θεωρείται μόνο η ονομασία του καταστήματος, αλλά και διάφορες παραστάσεις, σχέδια, συνδυασμοί χρωμάτων που τον συνοδεύουν, ακόμη δε και η εξωτερική εμφάνιση και διακόσμηση του καταστήματος, εφόσον

<sup>35</sup> Η διάκριση αυτή είναι αρκετά σαφής στο Ελληνικό δίκαιο, όχι όμως πάντοτε το ίδιο σαφής και σε αλλοδαπά δίκαια (βλ. Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ.116-117, και ιδίως των άλλων βαλκανικών και ανατολικοευρωπαϊκών χωρών.

<sup>36</sup> Στα περισσότερα δίκαια ισχύει το ουσιαστικό σύστημα κτήσης του διακριτικού τίτλου, το οποίο συνεπάγεται και τη χωρίς καταχώρηση και δημοσιότητα παραχώρηση της άδειας χρήσης του, βλ. και Λιακόπουλου Α., *Βιομηχανική Ιδιοκτησία, τομ.ΙΙ Ειδικό μέρος*, εκδ.γ., Αθήνα (Αφοι Π.Σάκκουλα) 1993, σελ.191 και Adams J./Prichard-Jones K. ό.π., σελ. 28-29.

<sup>37</sup> Βλ. Λιακόπουλου Α., ό.π., σελ. 162-163 και Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 24-25. Για τη διεθνή προστασία των σημάτων έχουν κυρίως εφαρμογή η Σύμβαση των Παρισίων του 1883 και ο Διακανονισμός της Μαδρίτης του 1891, όπως συμπληρώθηκαν στη συνέχεια με διάφορες άλλες Συμβάσεις και Πρωτόκολλα: οι Συμβάσεις αυτές δεν βρίσκουν πάντοτε εφαρμογή στις συναλλαγές με τις βαλκανικές ή άλλες ανατολικοευρωπαϊκές χώρες. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ισχύουν ήδη διάφοροι Κανονισμοί που ρυθμίζουν το Κοινοτικό Σήμα.(βλ. παρακάτω, υπό ΙΙΙ/Β/2/β, καθώς και σχετική υποσημείωση αριθ.82)

<sup>38</sup> Βλ. Λιακόπουλου Α., ό.π., σελ.57, όπου αναφέρεται ότι η καταχώρηση της άδειας στο

είναι πρωτότυπη και διακριτική του συγκεκριμένου τίτλου.

Στα περισσότερα συστήματα η παραχώρηση της χρήσης του διακριτικού τίτλου γίνεται χωρίς δημοσιότητα και καταχώρηση σε ειδικό μητρώο<sup>36</sup>.

**β) Το σήμα εμπορευμάτων (προϊόντων) και το σήμα υπηρεσιών.**

Η δικαιόχρηση θεωρείται ότι παρέχει άδεια εκμετάλλευσης του σήματος από το λήπτη σύμφωνα με τους όρους που περιέχονται στη σύμβαση και οι οποίοι μπορεί να αφορούν και την περιορισμένη τοπικά (σε ορισμένη μόνο χώρα) χρήση του. Η άδεια αυτή υπόκειται σε διαφορετικές διατυπώσεις, ανάλογα με τα διάφορα κράτη και τα συστήματα που ακολουθούν. Συνήθως πάντως καταχωρίζεται στο βιβλίο σημάτων των χωρών όπου πρόκειται να γίνει χρήση μαζί με την καταχώρηση του σήματος<sup>37</sup>.

**γ) Διπλώματα ευρεσιτεχνίας.**

Η παραγωγή των προϊόντων που αποτελούν αντικείμενο της οικονομικής δραστηριότητας είναι δυνατό να καλύπτεται από διάφορα διπλώματα ευρεσιτεχνίας που αφορούν είτε αυτά τα προϊόντα είτε τα μέσα παραγωγής. Σε περίπτωση που η σύμβαση δικαιόχρησης παρέχει στο λήπτη το δικαίωμα παραγωγής αυτών των προϊόντων και όχι την απευθείας προμήθειά τους από το δότη της δικαιόχρησης, παραχωρείται συμβατική άδεια εκμετάλλευσης (licence) των διπλωμάτων αυτών ευρεσιτεχνίας από το δότη, με καταχώρηση της σχετικής άδειας ή και χωρίς τέτοια καταχώρηση<sup>38</sup>.

**δ) Δικαιώματα τεχνογνωσίας.**

Εκτός από τα παραπάνω δικαιώματα βιομηχανικής ιδιοκτησίας (διακριτικό τίτλο, σήμα, διπλώματα ευρεσιτεχνίας) η σύμβαση δικαιόχρησης έχει ως αντικείμενο και τη μεταβίβαση τεχνογνωσίας από το δότη στο λήπτη.

Πρόκειται συνήθως για ορισμένες μεθόδους παραγωγής των προϊόντων και διάθεσής τους στο εμπόριο, καθώς και για μεθόδους οργάνωσης της επιχείρησης και διεξαγωγής της εμπορικής δραστηριότητάς της, οι οποίες αποτελούν εμπορικά και βιομηχανικά μυστικά που συνέβαλαν στην επιτυχία των επιχειρήσεων

---

μητρώο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας του Ο.Β.Ι. δεν αποτελεί συστατικό τύπο αλλά δημοσιότητα έναντι τρίτων. Για τη διεθνή προστασία των διπλωμάτων ισχύουν, εκτός από την προηγούμενως αναφερόμενη Σύμβαση των Παρισίων, η Σύμβαση της Ουάσινγκτον του 1970 για τη διεθνή συνεργασία σε θέματα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (Patent Cooperation Treaty) και η Σύμβαση του Μονάχου του 1973 για το Ευρωπαϊκό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας και οι Συμβάσεις αυτές δεν βρίσκουν πάντοτε εφαρμογή στις συναλλαγές με τις βαλκανικές ή άλλες ανατολικοευρω-παϊκές χώρες. Δεν ισχύουν ακόμη οι δύο Συμβάσεις του Λουξεμβούργου (1985 και 1989) για το Κοινοτικό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας (βλ. Βούλγαρη Ι., «Το κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας», *Ε.Εμπ.Δ.* 1993, σελ.524 επ.), όμως εφαρμόζεται ο Κανονισμός της Επιτροπής αριθ. ΕΟΚ/2349/84 «σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85

του δότη και του δικτύου ληπτών που συνδέονται μ' αυτόν, καθώς και των προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρονται στα πλαίσια του δικτύου των επιχειρήσεων αυτών. Έτσι, αν και δεν αποτελούν αντικείμενο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, θεωρούνται επίσης ως δικαιώματα πνευματικής ή βιομηχανικής ιδιοκτησίας τα οποία προστατεύονται κατά διαφόρους τρόπους στα διάφορα συστήματα. Η παραχώρηση τεχνογνωσίας παρουσιάζει ιδιαίτερη σημασία στις βαλκανικές και ανατολικοευρωπαϊκές χώρες στη σημερινή φάση που βρίσκεται η οργάνωση της Οικονομίας τους.

Συνήθως τα θέματα αυτά, που αφορούν τον τρόπο παραγωγής των προϊόντων και παρουσίασης και διάθεσής τους στην αγορά, καθώς επίσης και τον τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του καταστήματος του λήπτη, περιέχονται στο εγχειρίδιο λειτουργίας (operating manual), το οποίο παραδίδει ο δότης στο λήπτη και το οποίο αποτελεί παράρτημα της σύμβασης δικαιόχρησης, αφού όχι μόνο παρέχει τις σχετικές οδηγίες για το λήπτη, αλλά δημιουργεί και αντίστοιχες υποχρεώσεις του να τις ακολουθήσει<sup>39</sup>.

### 3. Διακρίσεις από άλλα είδη συνεργασίας των επιχειρήσεων.

Σύμφωνα με όσο είδαμε μέχρι τώρα επιβεβαιώνεται ο χαρακτηρισμός των συμβάσεων δικαιόχρησης ως ευέλικτης μορφής συνεργασίας ανεξαρτήτων επιχειρήσεων, που τις διακρίνει από άλλες μορφές συνεργασίας και συγκεκριμένα :

α) Από μορφές συνεργασίας όπου περιορίζεται δραστικά η αυτοτέλεια των συνεργαζόμενων οικονομικών μονάδων. Τέτοιες είναι οι περιπτώσεις :

i) Κατάρτισης συμβάσεων εργασίας και δημιουργίας υποκαταστημάτων της κεντρικής επιχείρησης. Στην περίπτωση αυτή τα κεφάλαια, τα έξοδα λειτουργίας και τον κίνδυνο λειτουργίας των υποκαταστημάτων έχει η κεντρική επιχείρηση, η οποία μάλιστα δεσμεύεται και με τις διατάξεις του εργατικού δικαίου και του δικαίου κοινωνικών ασφαλίσεων για τους εργαζόμενους στα υποκαταστήματα. Επίσης, ευθύνεται σύμφωνα με τις διατάξεις περί προστήσεως και για όλες τις πράξεις τους προς τρίτους<sup>40</sup>.

ii) Κατάρτισης σύμβασης εντολής και αντιπροσώπευσης και δημιουργίας πρακτορίων, που διαφέρει από τη δικαιόχρηση, επειδή ο πράκτορας, παρά την ύπαρξη επαγγελματικής αυτοτέλειας (αφού δεν δεσμεύεται με σύμβαση εργασίας), διε-

---

παρ.3 ΣυνθΕΟΚ σε κατηγορίες συμφωνιών που αφορούν άδεια εκμετάλλευσης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας» (βλ.παρακάτω υπό ΙΙΙ/Β/2/α).

<sup>39</sup> Βλ. Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 239.

<sup>40</sup> Βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.223 και Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.69 επ.

νεργεί πράξεις και εμπορεύεται για λογαριασμό του εντολέα του τον οποίο και δεσμεύει με τις πράξεις του, πράγμα που δεν συμβαίνει με τις πράξεις του λήπτη<sup>41</sup>.

iii) Τέλος, σύσταση από τις συνεργαζόμενες επιχειρήσεις εταιρίας ή ομάδας οικονομικού συμφέροντος, όπου οι διάφορες συνεργαζόμενες επιχειρήσεις χάνουν την αυτοτέλειά τους ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, ιδίως όταν αυτό καταλήγει στη δημιουργία νομικού προσώπου ξεχωριστού από τις συνεργαζόμενες επιχειρήσεις<sup>42</sup>.

β) Από τις διάφορες συμβάσεις απλής διανομής, είτε με τη μορφή παραχώρησης διάθεσης εμπορευμάτων, είτε με εκείνη της παραχώρησης αδείας παραγωγής και διάθεσης εμπορευμάτων (με παραχώρηση χρήσης σήματος και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας). Στις περιπτώσεις αυτές η επιχείρηση του αδειούχου διατηρεί πλήρη αυτοτέλεια απέναντι στην επιχείρηση του παραχωρούντος, αφού διατηρεί το δικό της διακριτικό τίτλο, αλλά και επίσης η οργάνωση και η δραστηριοποίηση της επιχείρησης του αδειούχου γίνεται μόνο από αυτόν και χωρίς την εφαρμογή οδηγιών, κατευθύνσεων, ή τεχνικής βοήθειας από τον παρέχοντα την άδεια<sup>43</sup>. Επίσης, δεν υπάρχει η ίδια υποχρέωση πληροφόρησης και ενημέρωσης για την πορεία της επιχείρησης του αδειούχου.

Βεβαίως, οι παραπάνω διακρίσεις δεν είναι πάντοτε σαφείς και ευδιάκριτες, ιδίως στην πρακτική των διαφόρων ανατολικοευρωπαϊκών κρατών, όπου οι ειδικές συνθήκες που επικρατούν σήμερα επιβάλλουν πολλές φορές σημαντικές αποκλίσεις, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια.

### ***Β. Προβλήματα που θέτουν οι συμβάσεις δικαιόχρησης.***

Η ιδιομορφία και ο πολυσύνθετος χαρακτήρας των συμβάσεων δικαιόχρησης θέτουν διάφορα προβλήματα, ιδίως στα πλαίσια νομικών συστημάτων τα οποία δεν έχουν όπως το αμερικάνικο ειδική και λεπτομερή ρύθμιση των συμβάσεων αυτών. Στα συστήματα αυτά και ιδίως το ελληνικό και των άλλων βαλκανικών και ανατολικοευρωπαϊκών χωρών, οι συμβάσεις δικαιόχρησης υπάγονται σε ποικίλες διατάξεις διαφορετικών κλάδων του δικαίου, η εφαρμογή των οποίων δεν είναι πάντοτε εύκολη. Τα σπουδαιότερα από τα προβλήματα αυτά αφορούν :

<sup>41</sup> Βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.224.

<sup>42</sup> Βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.217 και Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.99 επ.

<sup>43</sup> Βλ. Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.38.

<sup>44</sup> Βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ. 207.

<sup>45</sup> Βλ. Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ.239.

<sup>46</sup> Βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.196 και Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.23.

## 1. Την κατάρτιση της σύμβασης δικαιόχρησης και την ισχύ των όρων της.

Η σύμβαση δικαιόχρησης είναι σύμβαση προσχώρησης, αφού ο λήπτης δεν έχει καμία δυνατότητα να αλλάξει τους όρους της, γιατί ακριβώς η σύμβαση αυτή και η συνεργασία την οποία καθιερώνει αποβλέπει στην ομοιομορφία λειτουργίας όλων των επιχειρήσεων του δικτύου<sup>44</sup>.

Όμως στη σύμβαση αυτή υπάρχει συνήθως και η εξής ιδιομορφία: να δεσμεύεται ο λήπτης, όχι μόνο από τη σύμβαση στην οποία προσχωρεί, αλλά και από τις οδηγίες του δότη της δικαιόχρησης που περιέχονται στο εγχειρίδιο λειτουργίας (operating manual) και το οποίο συμφωνείται ότι μπορεί να μεταβάλλεται μεταγενεστέρως και μονομερώς από το δότη<sup>45</sup>. Τέλος, αν και κατ'αρχή άτυπη, η σύμβαση δικαιόχρησης καταρτίζεται γραπτά, για λόγους φορολογικούς και προστασίας των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, αλλά και για τον έλεγχο της μη παραβίασης των όρων του ανταγωνισμού<sup>46</sup>.

## 2. Τη λειτουργία και εκτέλεση της σύμβασης.

Τα προβλήματα αυτά είναι κυρίως τριών ειδών :

α) Αν ο δότης της δικαιόχρησης ευθύνεται από τις δικαιοπραξίες ή τις πράξεις του λήπτη απέναντι σε τρίτα πρόσωπα, ιδίως στις περιπτώσεις όπου δεν φαίνεται καθαρά ότι ο λήπτης ενεργεί για δικό του λογαριασμό και με τη δική του επωνυμία. Επίσης, για τα ελλατωματικά προϊόντα τα οποία προμηθεύεται ο λήπτης από το δότη της δικαιόχρησης, ο τελευταίος μπορεί να ευθύνεται ως παραγωγός σύμφωνα με τα δίκαια που δέχονται τέτοια ευθύνη του παραγωγού και στην έκταση που τη δέχονται<sup>47</sup>.

β) Αν ο δότης της δικαιόχρησης ευθύνεται κατά τους κανόνες του εργατικού δικαίου και του δικαίου κοινωνικών ασφαλίσεων για το προσωπικό που χρησιμο-

<sup>47</sup> Δηλαδή σύμφωνα με τις διατάξεις της Οδηγίας 85/374/ΕΟΚ για την ευθύνη του παραγωγού και τις σε εκτέλεση της διατάξεις των εθνικών δικαίων, όπως ο ν.2251/1994 στην Ελλάδα (άρθρα 7-9), βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.211 και Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 43-44.

<sup>48</sup> Τα προβλήματα αυτά ανακύπτουν κυρίως στην περίπτωση δικαιόχρησης υπαγωγής (business format franchising - franchisage intégré), που είναι η πιο γνωστή και πιο διαδεδομένη μορφή δικαιόχρησης, βλ. Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ. 48 επ.

<sup>49</sup> Βλ. Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ. 271 επ.

<sup>50</sup> Προβλήματα θέτει και η διάρκεια της σύμβασης δικαιόχρησης, λόγω της φύσης της και των σκοπών που επιδιώκει. Ετσι, γίνεται δεκτό, ότι συμφωνηθείσα ημερομηνία λήξης της σύμβασης ή προθεσμίας για την άσκηση τακτικής καταγγελίας της που καταλήγει σε υπερβολικά μικρό (π.χ. κάτω της τριετίας) ή υπερβολικά μεγάλο (άνω της 15ετίας ή 20ετίας) χρόνο διάρκειάς της, θα μπορούσαν (ανάλογα με τις περιστάσεις) να θεωρηθούν ως αντίθετες προς τις διατάξεις των άρθρων 178-179, 371-372 και 281 Α.Κ. και συνεπώς να μην εφαρμοσθούν. Πράγματι, πολύ μικρή διάρκεια της σύμβασης θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι δημιουργεί μεγάλη δυσαναλογία των επενδύσεων και των κινδύνων που αναλαμβάνει ο λήπτης,

ποιεί ο λήπτης, λόγω του ελέγχου που ασκεί ο δότης στην επαγγελματική δραστηριότητα, και στην πρόσληψη του προσωπικού του λήπτη, είτε με άμεση σύμπραξή του, είτε σύμφωνα με τις οδηγίες του, καθώς επίσης και λόγω της συμμετοχής του δότη στην κατάρτιση του προσωπικού αυτού και την άσκηση κάποιου ελέγχου κατά την παροχή της εργασίας του (π.χ. τρόπος εμφάνισης και εργασίας του προσωπικού στο κατάστημα του λήπτη)<sup>48</sup>.

γ) Τέλος, δημιουργείται πρόβλημα κατά πόσο οι συμβάσεις δικαιόχρησης, στο μέτρο που περιέχουν ρήτρες αποκλειστικής προμήθειας του λήπτη (είτε από το δότη της δικαιόχρησης, είτε από τρίτο), καθώς και ρήτρες αποκλειστικής άσκησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας του λήπτη σε ορισμένη περιφέρεια (τοπική έκταση), είναι αντίθετες με το δίκαιο του ανταγωνισμού, συνιστώντας συμφωνίες περιοριστικές του ανταγωνισμού. Ιδίως η επιβολή τιμών πώλησης στους λήπτες και σε όλο το δίκτυο δικαιόχρησης, μπορεί να αποτελεί πρακτική αντίθετη με τον ανταγωνισμό και συνεπώς απαγορευμένη<sup>49</sup>.

### 3. Τη λήξη της σύμβασης δικαιόχρησης

Τέτοια προβλήματα είναι κυρίως δύο ειδών :

α) Όσον αφορά το «στοκ» των εμπορευμάτων που παραμένουν στο λήπτη μετά τη λήξη της δικαιόχρησης, καθώς επίσης και την τύχη μηχανημάτων για τα οποία έκανε επενδύσεις ο λήπτης και οι οποίες δεν αποσβέστηκαν κατά την λήξη της σύμβασης. Τα προβλήματα αυτά ανακύπτουν ιδίως σε περίπτωση καταγγελίας της σύμβασης από το δότη<sup>50</sup>.

Πολλές φορές ή τύχη αυτών των ζητημάτων ρυθμίζεται ρητά με τη σύμβαση δικαιόχρησης, όπου μπορεί να προβλέπεται η υποχρέωση του δότη της δικαιόχρησης να εξαγοράσει με ορισμένους όρους το «στοκ» των εμπορευμάτων και τα μηχανήματα που έχουν παραμείνει στο λήπτη.

Όμως σε περίπτωση που δεν υπάρχει ρητή συμφωνία των μερών δε δημιουργείται τέτοια υποχρέωση του δότη της δικαιόχρησης για εξαγορά, αφού ο λήπτης

---

έναντι των ωφελημάτων που ενδεχόμενα θα έχει στο μικρό αυτό διάστημα , πολύ δε μεγάλη διάρκεια της σύμβασης μπορεί να θεωρηθεί ότι δεσμεύει υπέρμετρα την ελευθερία του ενός των συμβαλλομένων, ανάλογα με τις δυνατότητες επιχειρηματικής δραστηριότητάς τους (βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ. 230 επ.).

<sup>51</sup> Βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.235 και Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.178-179.

θεωρείται ανεξάρτητος επιχειρηματίας. Εξαίρεση γίνεται δεκτή στην περίπτωση που ο λήπτης απαγορεύεται να διαθέσει τα προϊόντα ή να κάνει χρήση των μηχανμάτων λόγω της λήξης της χρήσης των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας που περιέχονται στο πακέτο δικαιόχρησης (σήματος, διπλώματος ευρεσιτεχνίας ή τεχνογνωσίας), που μπορεί να συμβεί αρκετά συχνά<sup>51</sup>.

β) Άλλη ομάδα προβλημάτων μετά τη λήξη της σύμβασης δικαιόχρησης είναι αυτή που αφορά τη δυνατότητα του λήπτη για άσκηση όμοιας ή παρεμφερούς επιχειρηματικής δραστηριότητας, καθώς και για την πελατεία του καταστήματός του.

Σε περίπτωση που τίποτα δεν προβλέπεται στη σύμβαση δεν υπάρχει απαγόρευση για άσκηση παρεμφερούς δραστηριότητας από τον πρώην λήπτη. Ομως, δεν είναι δυνατή η άσκηση δραστηριότητας η οποία μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση ως προς την προηγούμενη δραστηριότητα, έτσι που να προσβάλλονται τα δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας του πρώην δότη (τίτλος, σήμα). Αλλά μόνο δραστηριότητα που μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση μπορεί να απαγορευθεί, σ' αυτές τις περιπτώσεις.

Επίσης ο λήπτης μπορεί να ζητήσει αποζημίωση από το δότη για την ωφέλεια<sup>52</sup> που αποκτά από την πελατεία που δημιουργήσε ο λήπτης, αλλά και από τη συμβολή του λήπτη στην ενίσχυση της καλής φήμης και της θέσης του δικτύου στην αγορά (goodwill, όπως αποδίδεται στα αγγλικά το σύνολο των άϋλων αυτών αγαθών που αφορούν την επιχείρηση ή το δίκτυο επιχειρήσεων).

---

<sup>52</sup> Η αποζημίωση αυτή στο ελληνικό δίκαιο μπορεί να στηριχθεί στις διατάξεις περί αδικαιολόγητου πλουτισμού (άρθρο 904 παραγ.1 εδ.α), αλλά και σε ανάλογη εφαρμογή άλλων διατάξεων, όπως του άρθρου 630 παραγ. 3 Α.Κ., και του άρθρου 9 παραγ. 1 του π.δ.219/1991 (βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.236-238 και Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.170-178).

<sup>53</sup> Η συνηθέστερη μορφή με την οποία εμφανίζεται η άμεση δικαιόχρηση στις διεθνείς συναλ-

### III. Οι συμβάσεις δικαιόχρησης στις διεθνείς συναλλαγές, ιδίως μεταξύ Ελλάδας και άλλων βαλκανικών ή ανατολικοευρωπαϊκών χωρών.

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε τις διάφορες μορφές με τις οποίες εμφανίζεται η δικαιόχρηση στις διεθνείς αυτές συναλλαγές (Α), καθώς και τα διάφορα προβλήματα που παρουσιάζουν οι συμβάσεις δικαιόχρησης στις διεθνείς συναλλαγές και ιδίως στις συναλλαγές με βαλκανικές ή άλλες ανατολικοευρωπαϊκές χώρες (Β).

#### Α. Οι μορφές με τις οποίες εμφανίζεται η δικαιόχρηση στις διεθνείς συναλλαγές.

Όσα είδαμε μέχρι τώρα σχετίζονται με την άμεση δικαιόχρηση, η οποία αφορά κυρίως τις εσωτερικές συναλλαγές (σε ένα κράτος) και όπου οι διάφοροι λήπτες της δικαιόχρησης (που αποτελούν το δίκτυο των επιχειρήσεων) λαμβάνουν την άδεια χρήσης των διαφόρων δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας απευθείας από το δικαιούχο των δικαιωμάτων αυτών. Στις διεθνείς όμως συναλλαγές έχει μεγαλύτερη διάδοση η μορφή της άμεσης δικαιόχρησης, όπου αρχικώς καταρτίζεται μια σύμβαση κύριας δικαιόχρησης, με την οποία ο δικαιούχος των δικαιωμάτων αυτών παρέχει στο λήπτη της κύριας αυτής δικαιόχρησης, όχι μόνο το πακέτο δικαιόχρησης αλλά και το δικαίωμα να μεταβιβάσει στη συνέχεια τα στοιχεία του σε λήπτες υποδικαιόχρησης (sub-franchisees). Αλλά και η άμεση δικαιόχρηση βρίσκει εφαρμογή στις διεθνείς συναλλαγές και ιδίως με τις ανατολικοευρωπαϊκές και βαλκανικές χώρες, όπου όμως ορισμένες φορές παρουσιάζει αποκλίσεις από το πρότυπο που παρουσιάσαμε προηγουμένως και τα χαρακτηριστικά του<sup>53</sup>. Οι αποκλίσεις αυτές λαμβάνουν χώρα και για τη σύμβαση κύριας δικαιόχρησης στις διεθνείς αυτές συναλλαγές.

Έτσι, στη συνέχεια των αναπτύξεών μας θα παρουσιάσουμε: τη σύμβαση κύριας δικαιόχρησης (1), τις συμβάσεις υποδικαιόχρησης (2), καθώς και τις διάφορες αποκλίσεις που μπορεί να παρουσιάσει τόσο η άμεση όσο και η έμμεση δικαιόχρηση και ιδίως η σύμβαση κύριας δικαιόχρησης στις διεθνείς αυτές συναλλαγές (3).

#### 1. Η σύμβαση κύριας δικαιόχρησης (Master franchise agreement) είναι μία

---

λαγές είναι με μία σύμβαση δικαιόχρησης περιφερειακής ανάπτυξης (area development agreement), όπου ο δότης παρέχει σε ορισμένο λήπτη το δικαίωμα να ανοίξει καταστήματα και να κάνει χρήση του πακέτου δικαιόχρησης σε ορισμένη περιοχή ενός κράτους. Έτσι, υπάρχει άμεση εποπτεία του δότη σε ορισμένο αριθμό ληπτών (βλ. Mendelsohn M., ό.π., σελ.687).

<sup>54</sup> Η σύμβαση αυτή κύριας δικαιόχρησης προσομοιάζει περισσότερο από την άμεση δικαιόχρηση με σύμβαση έμμοιθης εντολής και εμπορικής αντιπροσωπείας (βλ. Γεωργιάδη Απ.,

σύμβαση πλαίσιο, που περιέχει, όχι μόνο τους όρους της χρήσης και εκμετάλλευσης του πακέτου δικαιόχρησης από το λήπτη της κύριας δικαιόχρησης (Master franchisee ή master holder), αλλά και τους όρους με τους οποίους αυτός μπορεί να μεταβιβάσει (ως δότης υποδικαιόχρησης, sub-franchisor) την εκμετάλλευση και χρήση του πακέτου περαιτέρω, σε λήπτες υποδικαιόχρησης (sub-franchisees, sub-holders).

Στη σύμβαση κύριας δικαιόχρησης περιέχονται αφενός όροι που αφορούν τις σχέσεις του λήπτη της κύριας δικαιόχρησης (master franchisee) με το δότη της δικαιόχρησης αυτής (master-franchisor) και αφετέρου όροι που παρέχουν τα πλαίσια για την κατάρτιση των περαιτέρω συμβάσεων υποδικαιόχρησης<sup>54</sup>.

Στους όρους που αφορούν τις σχέσεις μεταξύ του λήπτη και του δότη της κύριας δικαιόχρησης αναφέρονται οι διάφορες καταβολές στις οποίες υποχρεούται να προβεί ο λήπτης στο δότη της κύριας δικαιόχρησης, κυρίως για την περαιτέρω εκχώρηση και εκμετάλλευση του πακέτου δικαιόχρησης και που συνήθως καθορίζονται είτε ως ποσοστά επί των εισπρατομένων δικαιωμάτων από τους λήπτες υποδικαιόχρησης, είτε ως συγκεκριμένα ποσά που οφείλονται σε τακτά χρονικά διαστήματα για κάθε επιχείρηση που θα λειτουργεί με υποδικαιόχρηση και συμβάλλεται με τον λήπτη της κύριας δικαιόχρησης (που είναι και δότης των υποδικαιοχρήσεων, sub-franchisor).

Επίσης, όσον αφορά τους όρους και τις προϋποθέσεις περαιτέρω μεταβίβασης της δικαιόχρησης και ιδίως των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, προβλέπονται διάφοροι περιορισμοί τοπικής έκτασης, καθώς και τα δικαιώματα του δότη της κύριας δικαιόχρησης ως προς την παρακολούθηση της χρήσης του πακέτου δικαιόχρησης, τόσο από τον λήπτη της κύριας δικαιόχρησης, όσο και από τους λήπτες των διαφόρων υποδικαιοχρήσεων.

Αν και η κύρια δικαιόχρηση εφαρμόζεται ιδίως στις διεθνείς συναλλαγές και αποβλέπει στην κατανομή της δικαιόχρησης σε διάφορες χώρες ή ομάδες χωρών, η κύρια δικαιόχρηση εμφανίζεται επίσης και στις εσωτερικές συναλλαγές, για την κατανομή σε διάφορες περιφέρειες μίας χώρας<sup>55</sup>. Η κύρια δικαιόχρηση χρησιμοποιείται και στις συναλλαγές με τις βαλκανικές και ανατολικοευρωπαϊκές χώρες κυρίως για την εξαγωγή δικαιόχρησης στις χώρες αυτές, ενώ ορισμένες (σπάνιες) φορές η εξαγωγή αυτή αφορά προηγουμένως εισαχθείσα στη χώρα εξαγωγής δικαιόχρηση.

**2. Οι συμβάσεις υποδικαιόχρησης (subfranchise agreements) είναι κανονικές συμβάσεις δικαιόχρησης που περιέχουν όρους οι οποίοι αφορούν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, με τη διαφορά ότι οι όροι αυτοί συντάσσονται με**

---

ό.π., σελ. 240-241 ). Πάντως ο χαρακτηρισμός είναι σε τελική ανάλυση θέμα εφαρμοστέου

βάση τους όρους της κύριας σύμβασης δικαιόχρησης (Master franchise) από την οποία έλκει τα δικαιώματα του ο δότης της υποδικαιόχρησης (subfranchisor) που είναι και λήπτης της κύριας δικαιόχρησης (master franchisee).

Τα προβλήματα που θέτει η υποδικαιόχρηση είναι αυτά που αφορούν τους εμμέσως εφαρμοζόμενους όρους (implied conditions) που προκύπτουν είτε από τη σύμβαση κύριας δικαιόχρησης είτε από τους όρους που περιέχονται στο εγχειρίδιο οδηγιών το οποίο εκδίδει ο δότης της κύριας δικαιόχρησης. Τα προβλήματα αυτά αφορούν τόσο στις σχέσεις μεταξύ δότη και λήπτη της κύριας δικαιόχρησης και ληπτών των υποδικαιοχρήσεων, όσο και στις σχέσεις μεταξύ δότη και ληπτών της υποδικαιόχρησης<sup>56</sup>.

3. Στις διεθνείς συναλλαγές εμφανίζονται ορισμένες φορές αποκλίσεις ως προς τις παραπάνω μορφές της δικαιόχρησης και αφορούν τη διάκριση μεταξύ δότη και λήπτη.

Όπως είδαμε παραπάνω, ο δότης διακρίνεται σαφώς από το λήπτη και γι' αυτό δεν ευθύνεται και για τις πράξεις του λήπτη. Όμως είναι δυνατό να υπάρξουν αποκλίσεις στην αρχή αυτή, ακριβώς για να υπάρξει μία συμμετοχή του δότη στους κινδύνους που αναλαμβάνει ο λήπτης, ή και για να υπάρξει μία πιο άμεση και αποτελεσματική παρακολούθηση της χρήσης που κάνει ο λήπτης του πακέτου δικαιόχρησης. Επίσης, οι αποκλίσεις αυτές ορισμένες φορές αποβλέπουν σε διάφορες άλλες ανάγκες (π.χ. φορολογικούς σκοπούς).

Εκτός από την παραπάνω απόκλιση, κύριας δικαιόχρησης που χρησιμοποιείται για την εξαγωγή ήδη προηγουμένως εισαχθείσας δικαιόχρησης και που συνεπώς βρίσκεται ανάμεσα σε κύρια δικαιόχρηση και υποδικαιόχρηση, οι κυριότερες από τις αποκλίσεις αυτές που αφορούν τη διάκριση μεταξύ δότη και λήπτη είναι οι ακόλουθες :

α) Η συμμετοχή του δότη στην επιχείρηση του λήπτη με τη δημιουργία κοινοπραξίας ή κοινής επιχείρησης (joint venture) διαφόρων ειδών. Και εφόσον στην κοινή επιχείρηση χάνουν την προσωπική τους ύπαρξη οι λήπτης και δότης (δημιουργία ανώνυμης εταιρίας ή εταιρίας περιορισμένης ευθύνης), τότε ισχύουν όσα προηγουμένως αναφέρθηκαν. Αν όμως πρόκειται να διατηρηθεί η νομική ύπαρξη και κυρίως η ευθύνη των συμμετεχόντων στην κοινή επιχείρηση (προσωπικές εται-

---

δικαίου (σύμφωνα με όσα θα δούμε παρακάτω).

<sup>55</sup> Για την περιφερειακή κατανομή της εσωτερικής αγοράς γίνεται χρήση όχι μόνο συμβάσεων περιφερειακής ανάπτυξης (area development agreements), αλλά και συμβάσεων κύριας

ρίες) ή σε άλλες μορφές κοινοπραξίας (συμβατικής) δημιουργούνται αποκλίσεις σε όσα προηγουμένως παρουσιάστηκαν.

Πάντως αυτή η μορφή σπάνια αφορά την άμεση δικαιόχρηση : συνήθως εμφανίζεται στην περίπτωση έμμεσης δικαιόχρησης και αφορά την επιχείρηση που γίνεται λήπτης της κύριας δικαιόχρησης<sup>57</sup>. Οι λόγοι που επιβάλλουν μία τέτοια απόκλιση είναι, εκτός από την καλύτερη προστασία των δικαιωμάτων που συνιστούν το πακέτο δικαιόχρησης και φορολογικού-λογιστικού ενδιαφέροντος, κυρίως της δότριας επιχείρησης που μπορεί να μειώσει, έτσι, τα φορολογητέα έσοδά της ή να τα μεταφέρει λογιστικά σε άλλη χώρα, ανάλογα με τους όρους της φορολογικής νομοθεσίας των εμπλεκόμενων χωρών<sup>58</sup>. Η απόκλιση αυτή εφαρμόζεται συχνά στις συναλλαγές με τις ανατολικοευρωπαϊκές και βαλκανικές χώρες, ιδίως λόγω και της ανάγκης άμεσης επένδυσης κεφαλαίων στις χώρες αυτές, αλλά και υπαγωγής της δότριας επιχείρησης στο ευνοϊκότερο φορολογικό καθεστώς των χωρών αυτών.

β) Η δημιουργία από το δότη θυγατρικής εταιρίας (κυρίως ανώνυμης ή ΕΠΕ), η οποία γίνεται ο λήπτης της κύριας δικαιόχρησης και αναλαμβάνει στη συνέχεια τη μεταβίβαση υποδικαιοχρήσεων και την παρακολούθησή τους σε ορισμένο κράτος.

Οι λόγοι της δημιουργίας τέτοιας μορφής είναι κυρίως για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, αλλά και για τη μείωση των περιπλοκών που μπορεί να δημιουργήσει σε διεθνές επίπεδο η τριμερής μορφή της έμμεσης δικαιόχρησης<sup>59</sup>.

Έτσι, στις περιπτώσεις αυτές η δικαιόχρηση μεταβάλλεται σε καθαρά εσωτε-

---

δικαιόχρησης περιφερειακής εμβέλειας (βλ. Mendelsohn M., ό.π., σελ. 686 επ.).

<sup>56</sup> Βλ. και Peters L., ό.π., σελ. 702-703.

<sup>57</sup> Βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ. 240 και Mendelsohn M., ό.π., σελ. 688.

<sup>58</sup> Βλ. Mendelsohn M., ό.π., σελ. 690.

<sup>59</sup> Βλ. Mendelsohn M., ό.π., σελ. 688-689.

<sup>59α</sup> Άλλα προβλήματα που θέτουν οι διεθνείς αυτές συναλλαγές, είναι αυτά που αφορούν το δικονομικό διεθνές δίκαιο (ιδίως τη διεθνή δικαιοδοσία και τη «διεθνή» αναγνώριση και εκτέλεση των αποφάσεων) και το φορολογικό διεθνές δίκαιο. Τα προβλήματα αυτά δεν εξετάζονται στην παρούσα μελέτη, επειδή: όσον μεν αφορά τα θέματα δικονομικού δικαίου, οι Συμβάσεις των Βρυξελλών και του Λουγκάνο, τις οποίες έχει κυρώσει η Ελλάδα, δεν εφαρμόζονται πάντοτε στις διαφορές που αφορούν τις συναλλαγές αυτές (κυρίως είναι δυνατό ο εναγόμενος να μην έχει κατοικία στην Ελλάδα αλλά σε μία από τις χώρες αυτές): όσον δε αφορά τα θέματα φορολογικού δικαίου, διεθνείς Συμβάσεις με την Ελλάδα έχουν καταρτίσει μόνο η Ουγγαρία (κυρώθηκε με το ν. 1496/84, Φ.Ε.Κ. 178 Α/14-11-1984) η Τσεχία και η Σλοβακία, που διαδέχθηκαν την Τσεχοσλοβακία με την οποία είχε καταρτισθεί η σχετική Σύμβαση (κυρώθηκε με το ν. 1838/89, Φ.Ε.Κ. 86Α/28-3-1989)

ρική δικαιόχρηση και δε δημιουργούνται σημαντικά ζητήματα από το συνδυασμό κυρίας δικαιόχρησης και υποδικαιόχρησης.

Ορισμένες φορές η δημιουργία τέτοιας θυγατρικής επιχείρησης διευκολύνει επίσης και την προμήθεια των ληπτριών υποδικαιόχρησης με τα απαραίτητα μέσα εμπορίας (πρώτες ύλες - προϊόντα - μηχανήματα κλπ.) που προβλέπονται από τη σύμβαση δικαιόχρησης για την ομοιομορφία που αφορά τις επιχειρήσεις που συνεργάζονται. Αυτό όμως μπορεί να γίνει και με τη δημιουργία υποκαταστημάτων ή πρακτορείων της δότριας επιχείρησης στο κράτος που λειτουργούν οι λήπτριες επιχειρήσεις. Οι μορφές αυτές δεν γνωρίζουμε να έτυχαν εφαρμογής στις συναλλαγές μεταξύ Ελλάδας και βαλκανικών ή άλλων ανατολικοευρωπαϊκών χωρών.

### ***Β. Προβλήματα που θέτει η δικαιόχρηση στις διεθνείς συναλλαγές μεταξύ Ελλάδας και βαλκανικών ή άλλων ανατολικοευρωπαϊκών χωρών.***

Τα προβλήματα τα οποία θέτει η δικαιόχρηση στις διεθνείς αυτές συναλλαγές είναι κυρίως: ιδιωτικού διεθνούς δικαίου και ιδίως εφαρμοστέου δικαίου και δικαίου της κατάστασης των αλλοδαπών (ως προς τη δυνατότητα άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητας από αλλοδαπούς) (1) και κοινοτικού ευρωπαϊκού δικαίου (2)<sup>59α</sup>.

**1. Προβλήματα ιδιωτικού διεθνούς δικαίου.** Πρόκειται κυρίως για προβλήματα εφαρμοστέου δικαίου στα δικαιώματα και υποχρεώσεις που απορρέουν, είτε από κύρια σύμβαση δικαιόχρησης είτε από άμεση δικαιόχρηση, μεταξύ δότη και λήπτη από διαφορετικές χώρες. Τέτοια προβλήματα είναι αυτά που αφορούν το εφαρμοστέο δίκαιο στις καθαρά συμβατικές ενοχές που απορρέουν από τη σύμβαση (α), στα εμπράγματα δικαιώματα που απορρέουν από αυτή, όπως δικαιώματα εμπράγματης ασφάλειας (β), ή στην προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας που αποτελούν το πακέτο δικαιόχρησης (γ). Επίσης πρόκειται και για τον προβληματισμό κατά πόσο αλλοδαπός (κυρίως ο δότης) μπορεί να ασκεί τη συγκεκριμένη επιχειρηματική δραστηριότητα στη χώρα την οποία αφορά η κύρια δικαιόχρηση ή σε τί διατυπώσεις υπόκειται η άδεια άσκησης επιχειρηματικής δραστηριότητάς του, που διέπεται από το δίκαιο της κατάστασης των αλλοδαπών (δ). Τα προβλήματα αυτά εξετάζονται στη συνέχεια :

---

και η Πολωνία (ν. 1939/91, Φ.Ε.Κ. 37Α/13-3-1991). Αντίθετα, δεν υπάρχουν τέτοιες Συμβάσεις με Βαλκανικές χώρες, με μόνη εξαίρεση για την Αλβανία (η σχετική Σύμβαση που καταρτίστηκε στα Τίρανα στις 14-7-1995 δεν έχει ακόμη κυρωθεί και τεθεί σε ισχύ). Αποτέλεσμα του διαφορετικού αυτού καθεστώτος που διέπει τις διεθνείς φορολογικές σχέσεις με τις χώρες αυτές, είναι να μην μπορεί να γίνει συνθετική και σύντομη παρουσίαση των σχετικών λύσεων.

<sup>60</sup> Για τη Σύμβαση της Ρώμης και την εφαρμογή της, βλ. Βούλγαρη Ι., "Το πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης της Ρώμης του 1980 για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές και τα όρια του εφαρμοστέου δικαίου που προβλέπει σε σχέση με τις αντίστοιχες διατάξεις του

α) Εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές που προκύπτουν από τη σύμβαση δικαιόχρησης.

Όπως είδαμε η σύμβαση αυτή δημιουργεί μεταξύ των μερών συμβατικές ενοχές. Ακόμη και στα θέματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας πρόκειται για συμβατικές ενοχές μεταξύ των μερών που αφορούν την άδεια χρήσης των δικαιωμάτων αυτών. Μόνο η προστασία των δικαιωμάτων αυτών (πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας) έναντι των τρίτων θέτει προβλήματα που αφορούν απόλυτα δικαιώματα και συνεπώς εκφεύγουν από τη ρύθμιση των συμβατικών ενοχών και γι' αυτό εφαρμόζονται στην προστασία αυτή οι άλλοι κανόνες ιδ.δ.δ.

- Όσον αφορά τις καθαρά ενοχικές σχέσεις μεταξύ των μερών εφαρμοστέα ενώπιον των ελληνικών οργάνων είναι η Σύμβαση της Ρώμης του 1980 «για το εφαρμοστέο δίκαιο στις συμβατικές ενοχές», που ισχύει και στην Ελλάδα από 1ης Απριλίου 1991 (ν.1972/1988) και η οποία εφαρμόζεται και στις συμβάσεις δικαιόχρησης, αφού δεν προβλέπεται εξαίρεσή τους από το άρθρο 1 παραγ. 2 της Σύμβασης αυτής<sup>60</sup>.

i) Έτσι, ως προς τον τύπο κατάρτισης της σύμβασης δικαιόχρησης ισχύει ο κανόνας του άρθρου 9 της Σύμβασης της Ρώμης, που προβλέπει διαζευκτική εφαρμογή, είτε του δικαίου που εφαρμόζεται στο περιεχόμενο της σύμβασης, είτε του δικαίου του τόπου κατάρτισης της σύμβασης ή, σε περίπτωση κατάρτισης της σύμβασης μεταξύ απόντων, του δικαίου της μίας ή της άλλης χώρας στην οποία βρίσκονται αντίστοιχα οι συμβαλλόμενοι. Πρόκειται για το συστατικό τύπο της σύμβασης δικαιόχρησης, ενώ στον αποδεικτικό της τύπο αναφέρεται το άρθρο 14 παραγ. 2 της Σύμβασης της Ρώμης, όπου η διάζευξη είναι ακόμη μεγαλύτερη, αφού μπορεί να εφαρμοσθεί διαζευκτικά επιπλέον και το δίκαιο του δικάζοντος δικαστή<sup>61</sup>.

ii) Ως προς το περιεχόμενο της σύμβασης και τη δημιουργία των συμβατικών ενοχών, εφαρμογή έχουν οι διατάξεις των άρθρων 3-4 της Σύμβασης της Ρώμης που προβλέπουν τα ακόλουθα :

Τη δυνατότητα των συμβαλλομένων μερών να ορίσουν το εφαρμοστέο δίκαιο, χωρίς μάλιστα να δεσμεύονται στην επιλογή τους αυτή από τα δίκαια με τα οποία συνδέεται η σύμβαση με τα στοιχεία της. Έτσι, μπορεί να ορίσουν ως εφαρμοστέο και δίκαιο τρίτου κράτους που δε συνδέεται με τη σχέση, όπως π.χ. κράτους που περιέχει λεπτομερή ρύθμιση του franchising (μίας πολιτείας των Η.Π.Α. ή του

Αστικού Κώδικα", σε Νο.Β. 1992, σελ. 1289 επ.

<sup>61</sup> Ο γραπτός τύπος επιβάλλεται από τις διατάξεις του Κανονισμού ΕΟΚ/4087/88 (άρθρο 1), καθώς και διαφόρων εθνικών δικαίων ανταγωνισμού, που μπορούν να θεωρηθούν, ανάλογα με τις περιστάσεις, ως διατάξεις άμεσης εφαρμογής, εφόσον αφορούν και την προστασία των τρίτων ή του δημοσίου συμφέροντος (βλ. και Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ. 23).

<sup>62</sup> Βλ. Carpinello G., ό.π., σελ. 61.

Καναδά που έχουν ειδικούς νόμους) (άρθρο 3 Σύμβασης)<sup>62</sup>.

Αν δεν έγινε επιλογή δικαίου από τα συμβαλλόμενα μέρη, εφαρμόζεται το δίκαιο που συνδέεται στενότερα με τη σύμβαση. Και η Σύμβαση της Ρώμης παρέχει τεκμήριο (μαχητό) ότι τέτοιο είναι το δίκαιο της χώρας όπου έχει τη συνήθη διαμονή ή την έδρα του κατά το χρόνο κατάρτισης της σύμβασης ο συμβαλλόμενος που οφείλει να εκπληρώσει τη χαρακτηριστική παροχή (άρθρο 4 παραγ. 1-2). Έτσι, ως οφειλέτης της χαρακτηριστικής παροχής στη σύμβαση δικαιόχρησης πρέπει να θεωρηθεί ο δότης της δικαιόχρησης (franchisor), αφού το κύριο αντικείμενο της σύμβασης αυτής είναι η παροχή του πακέτου δικαιόχρησης. Αλλά η εφαρμογή του δικαίου αυτού, της συνήθους διαμονής ή της έδρας του δότη της δικαιόχρησης, επιβάλλεται κι από το σκοπό της δικαιόχρησης, που είναι η δημιουργία δικτύου ομοιόμορφης χρήσης του πακέτου δικαιόχρησης από όλους τους λήπτες: πράγματι, ο σκοπός αυτός εξυπηρετείται καλύτερα με την εφαρμογή του ίδιου δικαίου σε όλες τις συμβάσεις δικαιόχρησης που αφορούν το ίδιο πακέτο δικαιωμάτων, δηλαδή με την εφαρμογή του δικαίου της συνήθους διαμονής του δότη<sup>63</sup>.

Αν, αντιθέτως, εφαρμοζόταν το δίκαιο της συνήθους διαμονής ή της έδρας του λήπτη (όπως προτείνουν ορισμένοι συγγραφείς στην Ελλάδα και το εξωτερικό)<sup>64</sup>, θα μπορούσε να παρουσιασθεί ποικιλία εφαρμοστέων δικαίων στις διάφορες συμβάσεις που δημιουργούν το δίκτυο δικαιόχρησης και συνεπώς διαφοροποίηση της δικαιόχρησης στα πλαίσια του δικτύου και των διαφορετικών ληπτών.

iii) Όμως είδαμε ότι η δικαιόχρηση μπορεί να συγκαλύπτει εργασιακή σχέση και σύμβαση εργασίας. Σε μία τέτοια περίπτωση, που συγκεντρώνονται οι προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως εργασιακή η σχέση μεταξύ δότη και λήπτη, δηλαδή ο δότης να θεωρηθεί εργοδότης του λήπτη (επένδυση κεφαλαίων και ανάληψη του επιχειρηματικού κινδύνου από το δότη της δικαιόχρησης και πολύ μεγάλη συμμετοχή του στις εισπράξεις της λήπτριας επιχείρησης), εφαρμοστέο είναι

<sup>63</sup> Βλ. Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.200.

<sup>64</sup> Τις λύσεις αυτές υποστηρίζουν στην Ελλάδα οι Γεωργιάδης Απ., ό.π., σελ.240-241 και Σουφλερός Ηλ., ό.π., σελ. 201, οι οποίοι αναφέρονται και σε ξένους συγγραφείς για να θεμελιώσουν την εφαρμογή του δικαίου του κράτους που είναι εγκατεστημένος ο λήπτης. Οι λύσεις αυτές μάλλον στηρίζονται σε διατάξεις που ίσχυαν πριν από τη Σύμβαση της Ρώμης και το τεκμήριο της χαρακτηριστικής παροχής που θέτει στο άρθρο 4.

<sup>65</sup> Με την εφαρμογή των κανόνων αυτών, άμεσης εφαρμογής, επιτυγχάνεται ουσιαστική προστασία του λήπτη, που είναι το ασθενέστερο μέρος, ενώ η εφαρμογή του δικαίου του τόπου όπου λειτουργούν οι λήπτριες επιχειρήσεις, αποτελεί απλώς τυπική προστασία του, αφού μπορεί να μην περιέχει κανόνες (ουσιαστικού δικαίου) προστασίας (βλ. και Carpinello G., ό.π., σελ. 65-66).

<sup>66</sup> Βλ. Carpinello G., ό.π., σελ.71, ως προς την εφαρμογή από τα αμερικανικά δικαστήρια της

και το άρθρο 6 της Σύμβασης της Ρώμης. Το άρθρο αυτό προβλέπει, ότι σε περίπτωση όπου οι συμβαλλόμενοι δεν όρισαν το εφαρμοστέο δίκαιο, εφαρμόζεται όχι πλέον το δίκαιο του τόπου διαμονής του οφειλέτη της χαρακτηριστικής παροχής, (εδώ του εμφανιζόμενου ως δότη της δικαιόχρησης και ουσιαστικά εργοδότη), αλλά το δίκαιο του τόπου όπου ο εργαζόμενος παρέχει συνήθως την εργασία του (δηλαδή εδώ του τόπου της συνήθους διαμονής ή της έδρας του εμφανιζόμενου ως λήπτη αλλά ουσιαστικά ως μισθωτού εργαζόμενου). Μάλιστα οι διατάξεις αναγκαστικού δικαίου που προστατεύουν τον εργαζόμενο και ισχύουν στη χώρα που παρέχει την εργασία του (χώρα διαμονής του ως λήπτη παρουσιαζόμενου) εφαρμόζονται ακόμη και στην περίπτωση που οι συμβαλλόμενοι έχουν ορίσει ως εφαρμοστέο άλλο δίκαιο, κατά το άρθρο 3 της Σύμβασης.

iv) Εκτός από τα παραπάνω δίκαια βρίσκουν επίσης εφαρμογή οι κανόνες άμεσης εφαρμογής του δικάζοντος δικαστή (άρθρο 7 παραγ. 2) και δυνητική εφαρμογή οι κανόνες άμεσης εφαρμογής τρίτου κράτους που συνδέεται στενά με τη σύμβαση και ιδίως στενότερα από το εφαρμοστέο δίκαιο (άρθρο 7 παραγ. 1)<sup>65</sup>.

Κανόνες άμεσης εφαρμογής είναι εκείνοι που η εφαρμογή τους είναι αναγκαία και στις διεθνείς συναλλαγές και μάλιστα ανεξάρτητα από το εφαρμοστέο κάθε φορά δίκαιο. Ως τέτοιοι κανόνες στην περίπτωση της δικαιόχρησης θα πρέπει να θεωρηθούν αυτοί που επιβάλλουν υποχρέωση ενημέρωσης και πληροφόρησης του λήπτη και ιδίως την υποχρέωση «αποκάλυψης» (disclosure) ως ουσιαστική προϋπόθεση για την έγκυρη κατάρτιση της σύμβασης: η υποχρέωση αυτή αποτελεί συχνά ουσιαστική και άνευ ετέρου προϋπόθεση για την έγκυρη και εν γνώσει δέσμευση του λήπτη, δηλαδή για την ένταξή του στο δίκτυο και την ανάληψη των υποχρεώσεων που συνεπάγεται αυτό. Επίσης, ως τέτοιοι κανόνες θα μπορούσαν να θεωρηθούν διάφορες διατάξεις που προστατεύουν το λήπτη από υπέρμετρες δεσμεύσεις ή (καταχρηστική) καταγγελία της σχέσης<sup>66</sup>. Συγκεκριμένα, θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως κανόνες άμεσης εφαρμογής ορισμένες διατάξεις ξένων νομοθεσιών που αποβλέπουν στην προστασία από όρους επιβαλλόμενους (καταχρηστικώς) στον ένα των συμβαλλομένων (εδώ στο λήπτη) σε συμβάσεις προσχωρήσεως, εφόσον η εφαρμογή των διατάξεων αυτών επιβάλλεται και στις διεθνείς συναλλαγές<sup>67</sup>.

---

παραγ. 187, (2) b του Restatement (Second) of Conflict of Laws (του 1977) που περιέχει διατάξεις εν μέρει ανάλογες με το άρθρο 7 της Σύμβασης της Ρώμης.

<sup>67</sup> Ως τέτοια μπορεί να θεωρηθεί π.χ. η περίπτωση εφαρμογής της παραγρ.12 του Γερμανικού νόμου «περί των γενικών όρων των συναλλαγών» (A.G.B. - Gesetz) που, σε αντίθεση με το άρθρο 2 του Ελληνικού νόμου 2251/1994, καλύπτει και τις εμπορικές συμβάσεις, όπως είναι οι συμβάσεις δικαιόχρησης, βλ. Σχετικώς Pocar F., «La protection de la partie faible en droit international privé», σε R.C.A.D.I., τομ.118, σελ.380 και Jayme E., ό.π., σελ.106.

<sup>68</sup> Βλ. Zeidman Ph./ Avner M./ Petri P., ό.π., σελ. 192-193 και SPASiC Iv., ό.π., σελ. 54-55.

- Ανάλογες ρυθμίσεις ισχύουν και ενώπιον οργάνων των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης και των άλλων Βαλκανικών κρατών, με ορισμένες αποκλίσεις που διαφέρουν από κράτος σε κράτος. Οι κυριότερες αποκλίσεις αφορούν ότι ορισμένα από τα κράτη αυτά σε περίπτωση μη επιλογής του εφαρμοστέου δικαίου από τους συμβαλλόμενους, ορίζουν ως εφαρμοστέο το δίκαιο του τόπου εκτέλεσης της σύμβασης, δηλαδή του τόπου όπου λειτουργεί η λήπτρια επιχείρηση. Επίσης, δεν υπάρχει διάταξη αντίστοιχη του άρθρου 7 της Σύμβασης της Ρώμης, όμως ορισμένες φορές εφαρμόζονται διάφοροι κανόνες αναγκαστικού δικαίου του *forum* ιδίως που προστατεύουν το λήπτη ως το πιο αδύνατο μέρος, με αποτέλεσμα να μην έχουν πλήρη εφαρμογή οι ρήτρες που περιέχονται στο εγχειρίδιο λειτουργίας (*operating manual*) εφόσον δεσμεύουν υπέρμετρα το λήπτη<sup>68</sup>.

#### β) Εφαρμοστέο δίκαιο σε εμπράγματα δικαιώματα.

Οι σχέσεις δικαιόχρησης περιέχουν, ορισμένες φορές, και σύσταση εμπραγμάτων ασφαλειών, είτε επί του ακινήτου που αποτελεί το κατάστημα του λήπτη, είτε κυρίως σε διάφορα μηχανήματα και όργανα εξοπλισμού της επιχείρησης του λήπτη, για την εξασφάλιση των απαιτήσεων του δότη που αφορούν το τίμημα απόκτησης των πραγμάτων αυτών επί πιστώσει από το λήπτη της δικαιόχρησης<sup>69</sup>. Υπάρχει επίσης η δυνατότητα απόκτησης των μέσων αυτών και με χρηματοδοτική μίσθωση που καταρτίζει ο λήπτης με εταιρία χρηματοδοτικής μίσθωσης και προμηθευτής είναι είτε ο δότης είτε άλλη επιχείρηση και από την οποία απορρέουν επίσης διάφορα δικαιώματα με εμπράγατο χαρακτήρα (του λήπτη-μισθωτή και

<sup>69</sup> Βλ. π.χ. τον όρο υπαριθ. 10.15 του υποδείγματος σύμβασης δικαιόχρησης που περιέχεται σε Adams J./Prichard-Jones K., ό.π., σελ. 365-366 και περιέχει ρήτρα επιφύλαξης της κυριότητας (*retention of title*) υπέρ του δότη των μη αποπληρωθέντων εμπορευμάτων και μηχανημάτων που παρέχει στο λήπτη.

<sup>70</sup> Ο χαρακτήρας αυτός είναι πιο εμφανής όσον αφορά την προβολή των εμπραγμάτων αυτών δικαιωμάτων έναντι των τρίτων σύμφωνα με την *lex rei sitae*, ιδίως σε περίπτωση πτώχευσης της λήπτριας επιχείρησης έναντι της ομάδας των πιστωτών της.

<sup>71</sup> Βλ. Λιακόπουλου Α., *Βιομηχανική Ιδιοκτησία, τομ.Ι - Αντικείμενο και αρχές προστασίας*, εκδ. γ. Αθήνα (Αφοι Π.Σάκκουλα), 1993, σελ. 201.

<sup>72</sup> Σύμφωνα με τα άρθρα 4 επ. της Διεθνούς Σύμβασης των Παρισίων του 1883, τα άρθρα 35 παρ.2 του α.ν. 1998/39 περί σημάτων και 9 του ν.1733/87 περί διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, ισχύει η προτεραιότητα της κατάθεσης στην αλλοδαπή εφόσον γίνει κατάθεση στην ημεδαπή εντός έξι μηνών (σήματα) ή δώδεκα μηνών (διπλ.ευρεσιτεχνίας) από την αρχική κατάθεση. Όπως γίνεται κατανοητό το διάστημα αυτό των έξι ή δώδεκα μηνών δεν είναι αρκετό για να αποκτήσει το σήμα ή το δίπλωμα ευρεσιτεχνίας την καλή φήμη και επιβολή στην αγορά (*goodwill*) και να αποτελέσει το περιεχόμενο ενός ελκυστικού πακέτου

κυρίως του εκμισθωτή).

Στις περιπτώσεις αυτές κατά το Ελληνικό ιδ.δ.δ. πρόκειται καθαρά για θέματα εμπραγμάτου δικαίου<sup>70</sup> και συνεπώς εφαρμοστέο είναι το δίκαιο της τοποθεσίας του πράγματος (*lex rei sitae*), τόσο ως προς τον τύπο της κατάρτισης, κατά το άρθρο 12 Α.Κ., όσο και ως προς τον τρόπο σύστασης των εμπραγμάτων αυτών δικαιωμάτων (π.χ. εγγραφή σε ειδικό βιβλίο) κατά το άρθρο 27 Α.Κ. Όμοιες λύσεις ισχύουν και στα δίκαια των βαλκανικών και άλλων ανατολικοευρωπαϊκών χωρών .

γ) Ως προς τα διάφορα δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

Σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας (διακριτικός τίτλος, σήμα, διπλώματα ευρεσιτεχνίας και σχέδια και υποδείγματα χρησιμότητας) ισχύει, τόσο στο ελληνικό δίκαιο όσο και στα ξένα δίκαια, και ιδίως αυτά των βαλκανικών και άλλων ανατολικοευρωπαϊκών χωρών, η αρχή της εδαφικότητας με ορισμένες εξαιρέσεις. Δηλαδή απαιτείται το σχετικό δικαίωμα να έχει καταχωρηθεί ή χρησιμοποιηθεί σε ένα κράτος για να τύχει της προστασίας του δικαίου του κράτους αυτού<sup>71</sup>.

Όμως ισχύουν ορισμένες εξαιρέσεις και συγκεκριμένα :

Η καταχώρηση αλλοδαπών σημάτων και διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας παρέχει υπό ορισμένες προϋποθέσεις (που βεβαίως σπανίως εκ των πραγμάτων συντρέχουν στις περιπτώσεις δικαιόχρησης)<sup>72</sup> δικαίωμα προτεραιότητας που ανατρέχει στην αρχική αλλοδαπή καταχώρηση<sup>73</sup>.

Έτσι, πρέπει να καταχωρηθούν τα σήματα και η άδεια χρήσης τους στο κράτος όπου θα λειτουργήσει η δικαιόχρηση για να μπορέσουν να προστατευθούν αποτελεσματικά, ακόμη και μεταξύ τους, ο δότης και ο λήπτης της δικαιόχρησης, δηλαδή σύμφωνα και με τις διατάξεις του δικαίου της βιομηχανικής ιδιοκτησίας και όχι μόνο με εφαρμογή των ενοχικών δικαιωμάτων που τους παρέχει η σύμβαση δικαιόχρησης και το εφαρμοστέο σ' αυτή δίκαιο<sup>74</sup>. Αντίθετα για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και τεχνογνωσίας η καταχώρηση αυτή απαιτείται μόνο για την προστασία έναντι των τρίτων<sup>75</sup>.

---

δικαιόχρησης που θα δημιουργήσει το δίκτυο των συνεργαζόμενων επιχειρήσεων.

<sup>73</sup> Βλ. Λιακόπουλου Α., ό.π., σελ. 223.

<sup>74</sup> Η καταχώρηση αποτελεί προϋπόθεση, όχι μόνο για την προστασία του σήματος, αλλά και για την παραχώρηση άδειας χρήσης του σήματος, βλ. Λιακοπούλου Α., ό.π., τομ. II, σελ. 162-

Η εδαφικότητα αυτή της προστασίας των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας συμπίπτει με το εφαρμοστέο δίκαιο στις αδικοπραξίες κατά το άρθρο 26 Α.Κ., δηλαδή το δίκαιο του τόπου όπου έγινε η προσβολή των δικαιωμάτων αυτών, αφού τις περισσότερες φορές η προσβολή τους (ιδίως από τρίτους) συνιστά αδικοπραξία<sup>76</sup>.

#### δ) Δικαιόχρηση και δίκαιο κατάστασης των αλλοδαπών.

Ανεξάρτητα από το χαρακτηρισμό της σύμβασης δικαιόχρησης ως κεκαλυμμένης μορφής σύμβασης εργασίας, ακόμη στις περιπτώσεις που δεν υπάρχει τέτοιος χαρακτηρισμός, είναι δυνατό, λόγω του μεγάλου ελέγχου που ασκείται από το δότη της δικαιόχρησης στο λήπτη, να θεωρηθεί ότι αποτελεί άσκηση οικονομικής δραστηριότητας από το δότη αλλοδαπό για την οποία πρέπει να χορηγηθεί ειδική άδεια, για λόγους προστασίας της εγχώριας οικονομίας και των υπηκόων του κράτους.

Έτσι, εξαρτάται από το κάθε κράτος, όχι αν θα λειτουργήσει η επιχείρηση του λήπτη, αλλά κατά πόσο θα μπορεί να βρει εφαρμογή στο κράτος αυτό η σύμβαση δικαιόχρησης και τα δικαιώματα του αλλοδαπού δότη της δικαιόχρησης. Αυτό κυρίως όταν πρόκειται για έμμεση δικαιόχρηση είτε με κύρια δικαιόχρηση<sup>77</sup> είτε μέσω πρακτορείου ή θυγατρικής εταιρίας του δότη που αναλαμβάνει και την προμήθεια των ληπτών. Οι περιορισμοί αυτοί βρίσκουν εφαρμογή και σε ορισμένες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων.

### 2. Προβλήματα ευρωπαϊκού κοινοτικού δικαίου.

Τα προβλήματα αυτά είναι δύο ειδών και αφορούν το κοινοτικό δίκαιο του ανταγωνισμού (α) και το κοινοτικό δίκαιο πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας (β), που θα εξετάσουμε διαδοχικά.

#### α) Προβλήματα κοινοτικού δικαίου ανταγωνισμού.

Είδαμε προηγουμένως ορισμένες ρήτρες, οι οποίες περιέχονται στις συμβάσεις δικαιόχρησης και αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων πνευματικής και

163.

<sup>75</sup> Βλ. Λιακόπουλου Α., ό.π., σελ.57.

<sup>76</sup> Βλ. Λιακόπουλου Α., ό.π., σελ. 142 επ.

<sup>77</sup> Όπως είπαμε παραπάνω η μορφή αυτή, της κύριας δικαιόχρησης, προσομοιάζει πολύ με την ύπαρξη αντιπροσωπείας και πρακτορείου, λόγω του ελέγχου που ασκεί η δότρια επί της λήπτριας επιχείρησης σχετικά με τη δημιουργία υποδικαιοχρήσεων και τη λειτουργία τους.

<sup>78</sup> Βλ. Γεωργιάδη Απ., ό.π.,σελ.214-215 και Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.208.

<sup>79</sup> Έχει υποστηριχθεί επίσης και η εφαρμογή του άρθρου 86 Συνθ.Ε.Κ. (καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης), επειδή το franchising οδηγεί σε συγκέντρωση και δημιουργία ομίλου επιχειρήσεων (Konzern). Όμως η άποψη αυτή δεν επεκράτησε τελικά και η εφαρμογή του άρθρου 86 θα γίνει και στο franchising κατά περίπτωση, βλ. Σουφλερού Ηλ., ό.π.,

βιομηχανικής ιδιοκτησίας που περιέχονται στο πακέτο δικαιόχρησης και οι οποίες, είτε δημιουργούν υποχρεώσεις, του μεν λήπτη για αποκλειστική προμήθεια ορισμένων προϊόντων ή για τον τοπικό περιορισμό της αγοράς διάθεσής τους, του δε δότη να μη χορηγεί σε άλλους λήπτες δικαιόχρηση για την ίδια περιφέρεια, είτε καθορίζουν τιμές πώλησης των προϊόντων από τους λήπτες του δικτύου ή ορισμένης περιφέρειας. Οι ρήτρες αυτές μπορεί να έρχονται σε αντίθεση με τους κανόνες του ελεύθερου ανταγωνισμού<sup>78</sup>.

Έτσι, στο μέτρο που παρόμοιες ρήτρες των συμβάσεων αυτών έχουν ως αποτέλεσμα να επηρεάσουν το ενδοκοινοτικό εμπόριο (που μπορεί να συμβεί και στις συναλλαγές εκτός Κοινότητας, δηλαδή και με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων), είναι αντίθετες με την απαγόρευση του άρθρου 85 παραγ.1 ΣυνθΕ.Κ.<sup>79</sup> και ως τέτοιες μπορεί να θεωρηθούν αυτοδικαίως άκυρες κατά το άρθρο 85 παραγ. 2 ΣυνθΕ.Κ. Όμως το άρθρο 85 παραγ. 3 ΣυνθΕ.Κ. προβλέπει ότι :

«οι διατάξεις του άρθρου 85 παραγ. 1 είναι δυνατό να κηρυχθούν ανεφάρμοστες σε κάθε συμφωνία ή κατηγορία συμφωνιών μεταξύ επιχειρήσεων...η οποία βάζει στην βελτίωση της παραγωγής ή της διανομής των προϊόντων ή στην προώθηση της τεχνικής ή οικονομικής προόδου, εξασφαλίζοντας συγχρόνως στους καταναλωτές δίκαιο τμήμα από το όφελος που προκύπτει και

- α) δεν επιβάλλει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις περιορισμούς μη απαραίτητους για την επίτευξη των στόχων αυτών και
- β) δεν παρέχει στις επιχειρήσεις αυτές τη δυνατότητα καταργήσεως του ανταγωνισμού επί σημαντικού τμήματος των σχετικών προϊόντων».

---

σελ.209-210.

<sup>80</sup> Ήδη είχε προηγηθεί από το Δ.Ε.Κ. (απόφαση της 28/1/1986 επί της υποθέσεως Pronuptia, αριθ. 161/1984, σε Συλλογή 1986, σελ. 353), ότι οι συμβάσεις δικαιόχρησης δε θίγουν πάντοτε τον ανταγωνισμό και δεν εμπίπτουν στην εφαρμογή των διαφόρων Κανονισμών που αφορούν συμφωνίες αποκλειστικότητας (αποκλειστικής προμήθειας ή διάθεσης), λόγω της ιδιάζουσας φύσης του πακέτου δικαιόχρησης και της ειδικής μεταχείρισης που απαιτεί η προστασία των δικαιωμάτων που το συγκροτούν, αλλά και της ωφέλειας που απορρέει για τους καταναλωτές, βλ. Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.217 επ.

<sup>81</sup> Για το κείμενο του Κανονισμού ΕΟΚ/4087/88 και τις αναλύσεις επί των διατάξεών του, βλ. αντίστοιχα Γεωργιάδη Απ., ό.π., σελ.269 επ. και 216 επ. και Σουφλερού Ηλ., ό.π., σελ.347 επ. και 268 επ.

<sup>82</sup> Ο Κανονισμός αυτός συμπληρώθηκε από τους Κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ΕΟΚ/2868/95 (Εκτελεστικός Κανονισμός) και ΕΟΚ/2869/95 (Κανονισμός τελών) που δημοσιεύθηκαν σε Ε.Ε, τεύχος L.303/15-12-1995. Για το κοινοτικό σήμα, βλ. Μαρίνου Μ-Θ., *Το Κοινοτικό Σήμα-Βασικές ρυθμίσεις του Κανονισμού 40/1994*, Αθήνα (Αντ. Σάκουλας) 1994.

<sup>83</sup> Για τα κείμενα που ρυθμίζουν τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας σε ευρωπαϊκό (ήδη ισχύουν) και κοινοτικό (δεν ισχύουν ακόμα) πλαίσιο, βλ. Βούλγαρη Ι., ό.π., *Ε.Εμπ.Δ.* 1993, σελ.521.

Με βάση τη διάταξη αυτή η Επιτροπή των Ε.Κ. εξέδωσε μέχρι σήμερα διάφορους κανονισμούς με τους οποίους εξαιρεί ορισμένες κατηγορίες συμφωνιών από την απαγόρευση του άρθρου 85 παραγ. 1 Συνθ.Ε.Κ., μεταξύ των οποίων και ο Κανονισμός ΕΟΚ/4087/88, για την εφαρμογή του άρθρου 85 παραγ. 3 Συνθ.Ε.Κ. σε κατηγορίες συμφωνιών franchise<sup>80</sup>. Στο άρθρο 1 παραγ. 3 του Κανονισμού δίδονται διάφοροι ορισμοί που αφορούν τη δικαιόχρηση (συμφωνίες franchise, κύρια συμφωνία franchise κλπ.). Στα άρθρα 2, 3 και 4 αναφέρονται οι όροι που πρέπει να συντρέχουν για να εξαιρεθούν οι συμφωνίες franchise από την απαγόρευση του άρθρου 85 παραγ. 1 Συνθ.Ε.Κ. και τέλος το άρθρο 5 του Κανονισμού καθορίζει τις συμφωνίες franchise στις οποίες δεν εφαρμόζεται η εξαίρεση και συνεπώς εμπίπτουν στην απαγόρευση του άρθρου 85 παραγ. 1 Συνθ.Ε.Κ.

Εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις των άρθρων 2, 3 και 4 και δεν εμπίπτει στην κατηγορία του άρθρου 5 του Κανονισμού, μία σύμβαση franchise είναι αυτόματα έγκυρη. Αντίθετα, στο άρθρο 6 του Κανονισμού προβλέπεται ότι συμβάσεις franchise που δεν συγκεντρώνουν τους όρους των άρθρων 2, 3 και 4 του Κανονισμού, ούτε όμως εμπίπτουν στις απαγορεύσεις του άρθρου 5 του Κανονισμού, μπορεί να υποβληθούν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή σύμφωνα με τον Κανονισμό της Επιτροπής ΕΟΚ/35/62 και εφόσον η Επιτροπή δεν εναντιωθεί εντός έξι μηνών εξαιρούνται από την απαγόρευση του άρθρου 85 παραγ. 1 Συνθ.Ε.Κ.<sup>81</sup>.

#### β) Προβλήματα κοινοτικού δικαίου βιομηχανικής ιδιοκτησίας.

Τέτοια προβλήματα μπορεί να ανακύψουν κυρίως σύμφωνα με τις διατάξεις του Κανονισμού του Συμβουλίου ΕΟΚ/40/1994 για το Κοινοτικό Εμπορικό Σήμα<sup>82</sup>.

Διάφορες συνέπειες απορρέουν από τα κείμενα αυτά, καθώς και από άλλες διατάξεις που καθιερώνουν δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας που ισχύουν ή θα ισχύσουν κατά ενιαίο τρόπο σε όλη την έκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των κρατών μελών της<sup>83</sup>. Μεταξύ των συνεπειών αυτών είναι και ότι συμβάσεις δικαιόχρησης οι οποίες θα περιλαμβάνουν τη χρήση τέτοιων δικαιωμάτων δε θα μπορούν πλέον να δημιουργούν περιορισμούς ως προς τη χρήση των δικαιωμάτων αυτών σε ορισμένα μόνο κράτη της Ένωσης, αλλά η σύμβαση θα έχει ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα της χρήσης των δικαιωμάτων αυτών από το λήπτη σε όλη την έκταση της Ένωσης, έστω κι αν υπάρχει παράλληλη δικαιόχρηση. Όμως οι περιορισμοί αυτοί δεν θα βρίσκουν εφαρμογή παρά μόνο στην Ελλάδα, αλλά όχι και στις Ανατολικοευρωπαϊκές και Βαλκανικές χώρες, όπου θα μπορεί να παρέχεται η χρήση τέτοιου κοινοτικού σήματος, αλλά σύμφωνα με τις διεθνείς Συμβάσεις<sup>84</sup> πλέον και το εφαρμοστέο

<sup>84</sup> Σχετικό είναι το Πρωτόκολλο του Διακανονισμού της Μαδρίτης το οποίο καταρτίστηκε το 1990 (κυρώθηκε πρόσφατα και από την Ελλάδα) και αφορά τη σύνδεση του κοινοτικού σήματος με τις διατάξεις του Διακανονισμού.

εκάστοτε δίκαιο.

#### IV. Συμπεράσματα.

Είδαμε προηγουμένως τη μεγάλη ανάπτυξη που έχουν πάρει σήμερα οι συμβάσεις δικαιόχρησης, τόσο στις εσωτερικές όσο και στις διεθνείς συναλλαγές. Ανάλογη ανάπτυξη έχουν πάρει οι συμβάσεις αυτές και στην Ελλάδα, αν και όχι βέβαια στην ίδια μεγάλη έκταση όπως σε ορισμένες ξένες χώρες (Η.Π.Α., Μ.Βρετανία, Ιαπωνία, Γαλλία κλπ.). Η ανάπτυξη αυτή οφείλεται στα αναμφισβήτητα προτερήματα που παρουσιάζει η μορφή αυτή συνεργασίας των επιχειρήσεων και τα οποία ανταποκρίνονται στις σύγχρονες συνθήκες των συναλλαγών και του εμπορίου. Η τεχνολογία και τεχνογνωσία διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στον ανταγωνισμό που έχει πάρει παγκόσμια διάσταση. Οι συμβάσεις αυτές στοχεύουν στη μεταφορά τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, συμβάλλοντας έτσι στην οικονομική ανάπτυξη, αλλά και στο να υπάρξουν έμμεσες επενδύσεις και μείωση των εξόδων του ανταγωνισμού στις επιχειρήσεις. Τα προτερήματα αυτά είναι ακόμη πιο σημαντικά για την οικονομική ανάπτυξη των ανατολικοευρωπαϊκών και βαλκανικών χωρών, στην οποία επιθυμούν να συμβάλλουν και Ελληνικές επιχειρήσεις.

Είχαμε επίσης την ευκαιρία να επισημάνουμε και να εξετάσουμε σύντομα τα διάφορα νομικά ζητήματα τα οποία ανακύπτουν ως προς τη ρύθμιση των συμβάσεων αυτών, τόσο στις εσωτερικές, όσο και στις διεθνείς συναλλαγές. Τα προβλήματα αυτά, που όπως επίσης διαπιστώσαμε είναι αρκετά περίπλοκα, δεν ρυθμίζονται στις περισσότερες χώρες από ειδική νομοθεσία: ακόμη και όταν υπάρχει τέτοια νομοθεσία, αυτή μόνο ορισμένα από αυτά ρυθμίζει. Βεβαίως, στις περισσότερες χώρες, καθώς και στην Ελλάδα, τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα αντιμετωπίζονται στην πράξη από τις υπάρχουσες διατάξεις κατά τρόπο μάλλον ικανοποιητικό.

---

<sup>85</sup> Σχετικά με τις εργασίες του UNIDROIT στο θέμα αυτό, βλ. Peters L., ό.π., σελ.699 επ

<sup>86</sup> Για τη σημαντική επίδραση που ασκεί η οργάνωση του επαγγέλματος του δότη δικαιόχρησης στις αγορές των Βαλκανικών και ανατολικοευρωπαϊκών χωρών, Βλ. Zeidman Ph./ Avner M./ Petri V., ό.π., σελ. 192 και ιδίως SPASIC Iv., ό.π., σελ. 49-50.